

EVROPSKÝ FILOZOFICKÝ A HISTORICKÝ DISKURZ

**Svazek 9
3. vydání
2023**

**EUROPEAN PHILOSOPHICAL
AND HISTORICAL DISCOURSE**

**Volume 9
Issue 3
2023**

DOI: 10.46340/ephd.2023.9.3

Přístup redakce

Evropský filozofický a historický diskurz – mezinárodní časopis věnovaný zkoumání aktuálních problémů moderní filozofie, dějin filozofického myšlení, teorie a filozofie dějin, analýzy historických procesů v různých světových regionech, včetně dějin střední a východní Evropy. Pro publikaci v časopisu přijímají se vysoce kvalitní články, což představují důležité inovativní, teoretické, koncepční, metodické a empirické příspěvky v příslušných oborech filozofie a historické vědy. V časopisu se uplatňuje systém anonymního recenzování (peer-review) pro ověření kvality vědeckých článků.

Evropský filozofický a historický diskurz má velký zájem zejména o mezioborové studie ve filozofickém a historickém směru. Uvítané jsou zejména zkoumání v rámci pokročilé a slibné oblasti historie, včetně výzkumu o ustní historii a historické informatiky.

Evropský filozofický a historický diskurz přijímá k publikaci jenom původní materiály a nebere v úvahu možnost zveřejňovat dříve otištěné články.

Redakční kolégie:

Šéfredaktor

Mykola Zhurba, D.Sc. filozofie, profesor, Manitoba Univerzita, Katedra germanistiky a slavistiky (*Kanada*)

Zástupce šéfredaktora

Mykola Poliovyi, doktor politických věd, profesor, Univerzita Komenského (*Slovensko*)

Technický redaktor

Maryna Kalashlinska, Centrum pro mezinárodní spolupráci města Lublin (*Polsko*)

Administrativní redaktor

Alina Polukhina, PhD v politických vědách, Oddělení expertní analytické činnosti, Gruzínsko-ukrajinské expertní centrum (*Ukrajina*)

Redakční kolégie

Oksana Dovhopolová, PhD. phyl., profesorkyně, Odesská Národní univerzita jm. I.I. Mečnikova (*Ukrajina*)

Rustem Kadyrzanov, ScD (Doktor filozofie), Profesor, Kazašská univerzita Mezinárodních vztahů a světových jazyků, jm. Ablai chána, Ústavu filozofie, politologie a religionistiky (*Kazachstán*)

Oana Kamelie Serban, PhD, Univerzita Bukurešťská (*Rumunsko*)

Viorel Vizerianu, Univerzita Bukurešťská (*Rumunsko*)

Oleksii Kchalapsis, Ph.D., Doktor filozofie, profesor, Národní hutní akademie Ukrajiny (*Ukrajina*)

Taras Goncharuk, Doktor historie, profesor, Odesská Národní univerzita jm. I.I. Mečnikova (*Ukrajina*)

Liudmyla Kormyč, PhD., Doktor historie, profesorkyně, Národní univerzita "Odeská právnická akademie" (*Ukrajina*)

Yrii Kotliar, PhD., Doktor historie, profesor, Černomorská státní univerzita jm. Petra Mohyly (*Ukrajina*)

Yevgen Kuzmin, PhD., Doktor historie, muzeum Jad-Vašem (*Izrael*)

Mykola Russev, PhD., Doktor historie, Vyšší antropologická škola, Chisinau (*Moldova*)

Andrzej Strojnowski, PhD., Doktor historie, Akadémie im. Jana Długosza, Częstochow (*Polsko*)

Oleksandr Bezručko, doctor v oboru umění, profesor, Kyjivská nacionální univerzita kultury a umění (*Ukrajina*)

Volodymyr Horpenko, PhD., doctor v oboru umění, professor, Kyjivská nacionální univerzita kultury a umění (*Ukrajina*)

Jurij Loshkov, PhD., doctor v oboru umění, profesor, Charkivská Statní Akadémie umění (*Ukrajina*)

Časopis je indexovaný v mezinárodních scientometrických databázích Index Copernicus International Journals Master List: <https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=46666>

Editorial Policy

The European philosophical and historical discourse is international Journal dedicated to researches on topical issues of modern philosophy, history of philosophical thought, cultural studies, theory and philosophy of history, analysis of historical processes in particular regions of the world, including history of Central and Eastern Europe countries. The Journal aims at publishing of high quality articles that may bring innovative and significant theoretical, conceptual, methodological and empirical contribution to relevant scientific fields. The Journal works with anonymous peer-review system that verifies scientific quality of submitted articles.

The European philosophical and historical discourse has a particular interest in interdisciplinary researches in the field of philosophy, cultural studies and history, but by no means restricts its interests to these spaces. Researches in the field of advanced and promising directions of history such as oral history and digital history are also welcomed.

The European philosophical and historical discourse accepts original materials which are not under consideration elsewhere at the time of submission and does not accept already published materials.

Editorial Committee:

Editor In Chief

Mykola Zhurba, D.Sc. in Philosophy Science, professor, University of Manitoba Department of German and Slavic Studies (*Canada*)

Deputy Editor In Chief

Mykola Polovyi, D.Sc. in Political Science, Professor, Comenius University (*Slovakia*)

Technical Editor

Maryna Kalashlinska, International Cooperation Centre of the Lublin City Office (*Poland*)

Administrative Editor

Alina Polukhina, PhD in Political Science, Department of Expert Analytical Activities, Georgian-Ukrainian Expert Center (*Ukraine*)

Editorial Board

Oksana Dovhopolova, ScD in philosophy, professor, Odessa National I.I. Mechnikov University (*Ukraine*)

Rustem Kadyrzhanov, ScD in philosophy, Professor, Kazakh Ablai khan University of International Relations and World Languages; Institute of Philosophy, Political Science and Religious Studies (*Kazakhstan*)

Oana Camelia Serban, PhD in philosophy, University of Bucharest (*Romania*)

Viorel Vizureanu, PhD, professor, University of Bucharest (*Romania*)

Oleksii Halapsys, ScD in philosophy, professor, The National Metallurgical Academy of Ukraine (*Ukraine*)

Taras Honcharuk, ScD in history, professor, Odessa National I.I. Mechnikov University (*Ukraine*)

Liudmyla Kormych, ScD in history, professor, The National University "Odessa Law Academy" (*Ukraine*)

Yurii Kotliar, ScD in history, professor, Petro Mohyla Black Sea State university (*Ukraine*)

Yevhen Kuzmin, PhD in history, Yad Vashem Museum (*Israel*)

Mykola Russiev, ScD in history, High Anthropological School (*Moldova*)

Andrzej Stroinovskiy, ScD in history, professor, Jan Dlugosz Academy (*Poland*)

Oleksandr Bezruchko, Doctor of Arts, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (*Ukraine*)

Volodymyr Horpenko, Doctor of Arts, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (*Ukraine*)

Yurii Loshkov, Doctor of Arts, Professor, Kharkiv State Academy of Culture (*Ukraine*)

The Journal is indexing by Index Copernicus:

<https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=46666>

EVROPSKÝ FILOZOFICKÝ A HISTORICKÝ DISKURZ

Evidenční číslo: MK ČR E 22312

Vydavatel: BEROSTAV DRUŽSTVO

Vlastislavova 562/15, 140 00, Praha 4 – Nusle

<http://ephd.cz>

Table of contents

SOURCE STUDIES

Nadiia Lyubovets, TRAVEL NOTES OF LUKA YATSENKO-ZELENSKYI IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN MEMOIR TRADITION OF THE XVIII CENTURY	5
--	---

HISTORIOGRAPHY

Kateryna Chuiko, UKRAINIZATION OF HIGHER EDUCATION DURING THE PERIOD OF THE NATIONAL REVOLUTION OF 1917 – 1921: HISTORIOGRAPHY OF THE PROBLEM	11
---	----

HISTORY OF INTERNATIONAL RELATIONS

Kateryna Kasatkina, U.S. EMBASSY IN HAVANA: CHALLENGES AND ENDEAVORS AFTER THE CUBAN REVOLUTION	19
REQUIREMENTS TO MANUSCRIPTS (in Czech)	29
REQUIREMENTS TO MANUSCRIPTS (in English)	33

SOURCE STUDIES

DOI: 10.46340/ephd.2023.9.3.1

Nadiia Lyubovets, PhD in HistoryORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8811-6627>*Institute of Biographical Research, V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv, Ukraine***TRAVEL NOTES OF LUKA YATSENKO-ZELENSKYI
IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT
OF THE UKRAINIAN MEMOIR TRADITION
OF THE XVIII CENTURY****Надія ЛюбоVECЬ, к. і. н.***Інститут біографічних досліджень Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського, Київ, Україна***ПОДОРОЖНІ ЗАПИСКИ ЛУКИ ЯЦЕНКА-ЗЕЛЕНСЬКОГО
У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МЕМУАРНОЇ
ТРАДИЦІЇ XVIII СТОЛІТТЯ**

The travel notes of Luka Yatsenko-Zelenskyi are considered in the context of the development of the Ukrainian memoir tradition, the complex and long path of genre development, the circle of authors, and thematic focus. The first sample of travelers in the Ukrainian memoir tradition appeared in the 12th century. The genre of travelers has gone from classic descriptions with a pronounced Christian component to journeys that contained, in addition to religious, secular motives with the inclusion of plots with biographical and historical information. The most vivid changes in the genre of pilgrimage prose can be traced in "Journeys to the Holy Places of the East from 1723 to 1747" by Vasily Hryhorevich-Barsky, which had a pronounced educational and secular character. The handwritten work of Luka Yatsenko-Zelensky "The Younger Grigoryevich" belongs to travels with secular motives. It has been established that the manuscript of the travel notes is most likely in the archives of Moscow and St. Petersburg. In Ukraine, they were published for the first time by Dmytro Yavornytskyi under the title "Two Trips to Zaporizhia Sech Yatsenko-Zelensky, a Monk of the Poltava Monastery in 1750-1751." in Ekaterinoslav in 1915. Luka Yatsenko's travels included classic descriptions of the Christian shrines of the East – descriptions of different aspects of the life of Eastern Orthodox monasteries, customs and the life of monks are presented. However, they were saturated with biographical information, including descriptions of the author's stay in the Poltava Holy Cross Monastery, correspondence with the Poltava hieromonk Martinian, life in Istanbul. At the same time, full of historical information, in particular, about Ukrainian and Russian church and secular dignitaries, about the trip to Zaporizhia Sech in 1749, 1750 and 1751. – representatives of Cossack officers, ordinary Sechevichs, Haydamaks, merchants, burghers and peasants. Luka Yatsenko-Zelensky's notes are a sample of baroque works with their inherent humor, which was called "Cossack" in literary studies.

Keywords: ukrainian memoir tradition, travel notes, Luka Yatsenko-Zelenskyi, Archimandrite Leontius, memoirs.

Постановка проблеми. Українська мемуарна традиція має довгу історію. Її початок відноситься до XII ст., коли з'являється перший зразок українських мемуарів – «Автобіографія» Володимира Мономаха. У подальшому відбувається розвиток мемуарних жанрів, розширюється коло авторів, відбувається збагачення тематичної спрямованості. За часів Київської Русі, у XII ст.

поряд з автобіографіями з'явився – ще один жанр мемуарної літератури – подорожні записки (ходіння), які в літературознавстві розглядають як паломницьку прозу, тревелог¹, яка містить розповідь про паломництво до Святої землі. Жанр подорожніх записок пройшов шлях від класичних описів з яскраво вираженою християнською складовою, що було характерно для XII ст., до мандрів, які мали окрім релігійної складової і світські мотиви з включеннями сюжетів з біографічними, історичними відомостями.

Мета досліджень – з'ясувати місце та роль записок луки Яценка-Зеленського в українській мемуарній традиції, причини звернення автора до жанру подорожніх записок, їх джерелознавчу складову. Застосовано загальнонаукові *методи* аналізу й синтезу, а також джерелознавчі методи, що ґрунтуються на основі історизму та об'єктивності і дають змогу вивчити мемуарний наратив.

Виклад основного матеріалу. Подорожні записки/мандри містять розповідь про паломництво до Святої землі, яка ведеться від імені автора та містить елементи автобіографічного жанру й опис суб'єктивних вражень від побаченого². Цікавим є підхід у вивченні жанру мандрівок до святих місць як розтягнутої в часі і просторі «... обрядодії, проші і самопожертви, що зорганізовані у певний сценарій-схему, яку паломник наперед знає і послідовно виконує. І мета подорожі – не тільки поклонитися святим місцям, а й очиститись духовно, самореалізуватися у географічній та духовній дорозі»³.

У сучасному літературознавчому дискурсі подорожні записки розглядають в рамках документалістики, зокрема такої її складової як мемуаристика. З одного боку, записки розглядаються як література факту, що вміщує правдиву документальну розповідь із життя автора, з іншого – визнається можливість трансформації цього жанру із документального в художньо-документальний, або й цілком художній⁴.

Найбільш цікавими є мандрівні записки в яких прослідковується яскравий авторський початок, який вирізняється за Іваном Франком – «сильною індивідуальною закруткою», коли автор долає усталені норми, виривається поза межі традиції, шукає оригінального слова, і в його творах пробивається «могуча індивідуальність»⁵.

Такі мандрівні тексти виступають засобом пізнання світу і самого себе та знаряддям комунікації (передачі соціального досвіду) автора зі своїм читачем. Пізнавальний аспект мандрівних текстів змушував автора вносити до твору не лише описом святих місць та сакральних текстів, а й вміщувати різноманітний світський матеріал. Петро Білоус акцентує на мемуарному характері ходінь до святих місць, оскільки автори допускають «... долю суб'єктивності у зображенні побаченого в дорозі, і цим правом скористався не один паломник, іноді висловлюючи і своє бачення, своє враження»⁶. Тому спогади про більш чи менш віддалене минуле, реконструкція його у мандрівних текстах, його рецепція виступають важливим моментом у розумінні автором своєї ідентичності та навколишнього світу. В той же час дає читачеві уявлення про картину світу автора та епохи.

Важливою ознакою мандрівних текстів є їх орієнтація не на час, а на простір. Адже твір паломника передає «... враження руху, який видозмінюється, перетікає через простір і час,

¹ Термін тревелог (анг. – travelogue) – для визначення текстів, що поєднанні темою подорожі та вміщують враження автора від місць де він побував та їх опис.

² Найбільш ґрунтовними дослідженнями про українську паломницьку літературу є праці П. Білоуса : «Паломницький жанр в історії української літератури» (Житомир, 1997), «Українська паломницька проза: історія жанру». (Київ, 1998), «Літературна медієвістика : вибрані студії» в 3-х томах (Житомир, 2012; Ч2) «Тяжіння святої землі. Українська паломницька проза» (Київ, 2013). Згадки про цей жанр знаходимо в працях І. Франка, Д. Чижевського, М. Возняка, В. Шевчука. Серед сучасних досліджень мандрівної літератури XIX-XX ст. маємо видання М. Будзар та Є. Ковальова «Теренами Європи : особний досвід українського панства» (Київ, 2019), колективну монографію «Стратегії мемуарної та мандрівної літератур західноукраїнських письменників другої половини XIX – першої половини XX століття» (Львів, 2020) та ін.

³ Білоус П. (1997). *Паломницький жанр в історії української літератури*. Житомир, 40.

⁴ Див. : Галич О. А. (2008). *У вимірах non-fiction: Щоденники українських письменників XX століття*. Луганськ: Знання, 198; Федунь М. (2017). *Українські подорожі: західноукраїнська мемуаристика перших десятиріч XX століття. Спогадова праця Осипа Назарука «Венеція. Катедра Святого Марка. Палата Дожів»*. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника» 6–56; Черкашина Т. (2014). *Мемуарно-автобіографічна проза XX століття: українська візія*. Харків: Факт, 380 та ін.

⁵ Франко І. (1983). *Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Т. 28. Літературно-критичні праці (1890-1892)*. Київ: Наукова думка, 78.

⁶ Білоус П. (1997). *Паломницький жанр в історії української літератури*. Житомир, 42.

об'єднуючи їх у видовжену конструкцію, спрямовану вершиною до божественного начала, а в географічному просторі – до святого місяця»¹.

В українській традиції мандрівних текстів найбільш вивченими є записки родоначальника цього жанру ігумена Данила² «Житіє і ходіння Данила, Руської землі ігумена» з яскраво вираженою християнською складовою. Подорожі в Святу землю були традиційними для цього часу та зумовлювалися прагненням молодшої церкви Київської Русі зміцнитися шляхом безпосереднього спілкування з християнським Сходом, що підвищувало її авторитет, включало у сферу християнських відносин. Своє продовження жанр подорожніх записок отримав у XVIII столітті і найбільш яскраво представлений світськими записками Василя Григоровича-Барського³ «Мандри святыми місцями Сходу з 1723 по 1747 рік». Однак, подорож Василя Григоровича-Барського швидше нагадувала освітні мандри студентів, котрі ходили в Європу по науку, а не традиційні паломницькі твори. Тому і його записки, здебільшого були наповнені світськими мотивами. Набагато менше відомо про подорожні записки письменника та мандрівника Луки Яценка-Зеленського. Біографічні відомості про нього також дуже стислі.

Перші дослідження життя та подорожніх записок Яценка-Зеленського були здійсненні на початку XX ст. Зокрема, протоієреєм Андрієм Поповим та Дмитром Яворницьким⁴. Із більш сучасних досліджень життя та діяльності Луки Яценка присвячені статті С. Білоконя (надруковано частину самим записок), Т. Кузик, В. Мільчева⁵. Сергій Білокінь акцентує увагу на барокових мотивах втору Луки Яценка-Зеленського, а не на історичну складову: «... Яценко й не збирався писати історичну реляцію. У нього зовсім інша мета, а відтак – інший жанр і навіть рід. Це взагалі не історичний твір! Це розкішна барочна проза. $\diamond$ Ми вже ладні милуватися цим рясним хитросплетінням слівес, насолоджуємося ними, а темні місця сприймаємо як особливості його поезики»⁶. Однак віднесення його до барокової прози, тим не менше, на нашу думку, не зменшує вартість записок як історико-біографічного джерела. В статтях Т. Кузик та В. Мільчева розглянуто джерелознавчий потенціал записок Луки Яценка з історії козацтва.

Лука Зеленський-Яценко (у чернецтві Леонід, потім Леонтій) (світське – Лука Степанович) народився 1729 р. в селі Мачухи під Полтавою у сім'ї Степана Яковича Яценка та Дарії Власівни Яновської. Прадід його матері мав прізвище Зеленський (за сімейними споминами, був региментарем⁷ польського полку, що стояв в Україні). Прізвище прадіда з часом стало псевдонімом правнука. Щодо долі батька, то у записках про поїздку в Запорізьку Січ знаходимо відомості, що той помер у віці 82 років 1751 р. і був похоронений в Хрестовоздвиженському монастирі (Полтава)⁸. Освіту Лука здобув удома. Замолоду вирішив присвятити себе служінню Богу, у 19 років постригся в ченці. Був намісником полтавського Хрестовоздвиженського монастиря.

¹ Білоус П. (1997). *Паломницький жанр в історії української літератури*. Житомир, 45.

² Данило, ігумен (Данііл Паломник; р.н. і р.с. невід.) – церковний діяч, автор першого у літ. Київської Русі опису подорожі по Святій землі – "Хождение Даниила, Русьскыя земли игумена" Був ігуменом одного з чернігівських монастирів або, як доводять окремі дослідники, єпископом Юр'ївським (поставлений 1114). Близько 1106–1108 років відвідав Палестину з метою засвідчити істину про місця, пов'язані з подіями і особами Священної Історії, зокрема, з народженням, мученицькою смертю і воскресінням Ісуса Христа.

³ Григорович-Барський Василь Григорович (Плака, Альбов) (1701, м. Київ –1747, там само) – мандрівник, паломник, учений, письменник. Під час подорожей вивчав пам'ятки мистецтва та архітектури, історію, економіку, освіту, побут і звичаї різних народів.

⁴ Див.: Попов А. П. (1914). «Младший Григорович», новооткрытый памятник по святым местам 18 в. *Труды 15-го археологического съезда*. Москва, 1, 88–89; Попов А.П., протоиерей. (1915). *Младший Григорович. Новооткрытый паломник по св. местам XVIII века*. Кронштадт, 216; Эварницкий Д. И. (1915). *Две поездки в Запорожскую Сечь Яценка-Зеленского, монаха Полтавского монастыря, в 1750-1751 гг.* Екатеринослав: Тип. К.А. Андрущенко, 104.

⁵ Білоконь С. (1988). Яценко Л. Молодший Григорович: уривок [про поїздку на Січ]. *Вітчизна*, 2, 184–191; Кузик Т. (2005). Коли Лука Яценко-Зеленський бував у Запорізькій Січі? *Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів*, 10, 216–224; Мильчев В. І. (2011). Козацькі наративи XVIII століття як джерело вивчення соціальної історії Запоріжжя. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*, XXX, 244–251.

⁶ Білоконь С. (1988). Яценко Л. Молодший Григорович: уривок [про поїздку на Січ]. *Вітчизна*, 2, 185.

⁷ Региментар – у Речі Посполитій ХУІІІ–ХУІІІ ст. титул: воєначальника, тимчасового заступника гетьмана в період, коли гетьман внаслідок певних обставин (хвороба, полон) не міг виконувати своїх функцій.

⁸ Эварницкий Д.И. (1915). *Две поездки в Запорожскую Сечь Яценко-Зеленского, монаха полтавского монастыря, в 1750-1751 гг.* Екатеринослав: Тип. Н.А. Андрущенко, 67.

Щодо його подорожей, відомо, що перша була здійснена у 1750 р. та 1751 р. до Запорізької Січі. Один раз один він відвідав Троїцьку Сергієву лавру. А приблизно у 1764 р. вирушив до святих місць. По дорозі назад, у 1766 р. був назначений настоятелем посольської церкви у Стамбулі. У Полтаву вже не повернувся і після закінчення служби залишився у Стамбулі. Хоча вів переписку і своїм старим другом полтавським ієромонахом Мартиніаном.

Мандруючи святими місцями, Лука Яценко займався пізнанням навколишнього світу, вивчив італійську, французьку, грецьку, турецьку мови, що дало йому можливість займатися перекладами, вести полеміку з представниками православної та інших вір. Частина свого часу у мандрах присвятив знайомству з історією літератури і культури європейських народів. Це характеризує його як допитливу та освічену особистість. Десь у 80-х рр. ХУІІІ ст. він прочитав записки Василя Григоровича-Барського і під їх впливом вирішив зібрати всі нотатки (називає їх «лоскутки») про свої подорожі в один твір.

Мандрівні нотатки, які Лука вів із 1785 р. до кінця життя (помер у 1807 р. у Стамбулі (Константинополь), мають виразний автобіографічний характер, містять враження від подорожі та мають ознаки барокового стилю. За визначенням Дмитра Чижевського бароко в літературі та житті – «... це потреба руху, зміни, мандрівки, трагічного напруження та катастрофи, пристрась до смілих комбінацій, до авантури; в природі барок знаходить не стільки статику та гармонію, як напруження, боротьбу, рух; а головне, барок не лякається самого рішучого «натуралізму», зображення природи в її суворих, різких, часто неестетичних рисах, – поруч із зображенням напруженого, повного життя знаходимо в бароку і якесь закохання в темі смерті; барок не вважає найвищим завданням мистецтво пробуджувати спокійне релігійне чи естетичне почуття, для важливіші зворушення, розбурхування, сильне враження»¹.

Літературознавці відзначають відчутний вплив на Луку Яценка

«Мандрів» Василя Григоровича-Барського, про що свідчить винесення у заголовок – не виданні. Досліджуючи долю мандрівних записів Луки Яценка на початку ХХ ст., Д. Яворницький пише, що десять із тринадцяти зошитів, а саме 1 – 9 та 13 зберігалися в архівах С.-Петербургу та Москви, а 10, 11 і 12 не знайдені². Рукописи мемуарів Луки Яценка (якщо вона не втрачена), має знаходитися в російських архівах³.

Опис змісту мемуарних записок Луки Яценка подав свого часу протоієрей Андрій Попов у «Трудах XV археологического съезда» під заголовком «Младший Григорович: Новооткрытый паломник по святым местам XVIII в.»⁴. Раніше видав книгу присвячену Луці Яценку, яка вийшла у Кронштадті⁵.

Таким чином, записки Луки Яценка складаються із 13 рукописних томів. Перші три томи вміщують опис подорожі по святих місцях Близького Сходу. Третій том містить спогади автора про життя козаків Запорізької Січі. Четвертий і п'ятий томи присвячені Константинополю та проживанню автора у цьому місті. У шостому, сьомому, восьмому томах вміщено розповідь про мандри в Росію під час російсько-турецьких воєн 1768 і 1787 рр. Дев'ятий і тринадцятий томи складають окремі твори Луки Яценка. Серед яких: «Нравоучительная исповедь правовірного християнина и истиннокающегося в грѣхах своих»; «Украинская сказка», де, наслідуючи Руссо, автор висміює систему виховання того часу; побудована (за зразком журналу І. Крилова) «Почта духов», куди входять церковні історії, приклади з філософських творів ХVІІІ ст. за допомогою яких Яценко висміював західну інквізицію та ідеологію лютеран. Десятий, одинадцятий і дванадцятий томи втрачено⁶. Доля іншої частини рукопису, зокрема і розповіді про паломництво до святих місць, поки що невідома.

¹ Чижевський Д. (1956). *Історія української літератури = History of Ukrainian Literature : від початків до доби реалізму*. Нью-Йорк: УВАН у США, 249.

² Яворницький Д.І. (1915). *Две поездки в Запорожскую Сечь Яценко-Зеленского, монаха полтавского монастыря, в 1750-1751 гг.* Екатеринослав : Тип. Н.А. Андрущенко, УІІ.

³ Голобуцький П.В. Зеленський–Яценко Леонгій (2005). *Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й*. Київ: В-во «Наукова думка», 324-325

⁴ Попов А.П. (1914). *Младший Григорович: Новооткрытый паломник по святым местам XVIII в. Труды XV археологического съезда*. Москва, 88-89.

⁵ Попов А.П., протоієрей. (1911). *Младший Григорович. Новооткрытый паломник по св. местам XVIII века*. Кронштадт, 216.

⁶ Білоус П. (1997). *Паломницький жанр в історії української літератури*. Житомир, 37-38.

На сьогодні записки Луки Яценка з описом Запорізької Січі (третій том записок), яку він відвідав у 1750 і 1751 роках є одним з небагатьох мемуарних джерел з історії Січі. Ознайомитися з ними можна за виданням підготовленим Дмитром Яворницьким під назвою – «Две поездки в Запорожскую Сечь Яценка-Зеленского, монаха Полтавского монастыря в 1750–1751 гг.»¹. Уривки записок цього періоду було надруковано у 1988 р. у ж. «Вітчизна»². У 2012 р. Грибовський В.В. та Мільчеві В.В.³ видали оновлений варіант з примітками та коментарями записок Луки Яценка, взявши за основу видання Д. Яворницького 1915 р. Видання вміщує «Передмову» Д. Яворницького та два розділи : «Поездка в Запорожскую Сечь в 1750 году », «Поездка в Запорожскую Сечь в 1751 году».

В передмові до видання Дмитра Яворницький зазначає їх важливість з точки зору інформації про «... церковных порядков домашней жизни, нравов, суда и казней у запорожцев»⁴. До недостатків відносить – «...досадное многословие его и в некоторых местах туманное изложение, главным образом там, где автор выводит лиц, ведущих между собой спор о различных религиозно-богословских и догматических вопросах ... и сочиняют новые слова...»⁵.

Основною інтенцією поїздки в Січ для Яценка був збір милостині на Полтавський Хрестовоздвиженський монастир. Мандруючи Січчю, він отримав унікальну інформацію про повсякденне життя козацтва середини XVIII ст., яку згодом занотував у своїх мемуарних текстах. Він пише про побут запорізьких козаків, характер релігійності, сміхову культуру, розваги, ставлення до смерті тощо. Адже бароковий характер записок, на думку С. Білоконя зумовили «... крайній, близький до брутальності раціоналізм і натуралізм, схильність до травестії та пародії, в описі життя [козацтва] підміну комічного серйозним і навпаки, любов до повчань та ін. Здається, що якби Яценко жив раніше, то цілком міг би брати участь у складанні листа до султана...»⁶, що робить їх цікавим читанням і для сучасника.

Висновки.

Записки Луки Яценка-Зеленського є свідченням продовження української традиції мандрівної прози у XVIII ст., яка розвивалася з XII ст. Ця традиція пройшла довгий шлях від паломницьких творів з яскраво вираженою християнською складовою до більш світських мандрівок. Найбільш характерним зразком класичних паломницьких творів є «Житіє і ходіння Данила, Руської землі ігумена». Своє продовження жанр подорожніх записок отримав уже XVIII ст., де переважали світські мотиви. Ця тенденція представлена у записках Василя Григоровича-Барського «Мандри святыми місцями Сходу з 1723 по 1747 рік». Подорожні записки письменника та мандрівника Луки Яценка-Зеленського, які автор писав під впливом книги подорожей Василя Григоровича-Барського (про це свідчить і назва твору Луки) також носили більш світський характер, хоча традиційно християнству приділено багато уваги. Зокрема, подано описи різних сторін життя східних православних монастирів, звичаїв та побуту ченців. Однак, автор наводить одночасно автобіографічну та історичну інформацію, що свідчить про історико-джерелознавчий потенціал записок. Ним описано його перебування в Полтавському Хрестовоздвиженському монастирі, життя у Стамбулі, поїздки на Запорозьку Січ у 1749, 1750 та 1751 рр., його переписку з полтавським ієромонахом Мартиніаном. Записки Луки Яценка-Зеленського є зразком барокових творів з притаманним їм гумором, що дістав у літературознавстві назву «козацького».

References:

1. Bilokon, S. (1988). Yatsenko L. Molodshyi Hryhorovych: uryvok [pro poizdku na Sich] [The Younger Hryhorovych: excerpt [about the trip to Sich]. *Vitchyzna*, 2, 184–191. [In Ukrainian]
2. Bilous, P. (1997). Palomnytskyi zhanr v istorii ukrainskoi literatury [Pilgrimage genre in the history of Ukrainian literature]. Zhytomyr. [In Ukrainian].
3. Halych, O. A. (2008). U vymirakh non-fiction: Shchodennyky ukrainskykh pysmennykiv XX stolittia [In non-fiction dimensions: Diaries of Ukrainian writers of the 20th century]. Luhansk : Znannia. [In Ukrainian].

¹ Яворницький Д.И. (1915). *Две поездки в Запорожскую Сечь Яценка-Зеленского, монаха полтавского монастыря, в 1750-1751 гг.* Екатеринослав : Тип. Н.А. Андрущенко, 119.

² Леонтій-Лука Яценко (Зеленський). (1988). Молодший Григорович (уривок). *Вітчизна*, 2, 184 -191.

³ Грибовський В.В., В.І. Мільчев (Comps.). (2012). *Архімандрит Леонтій (Лука Яценко-Зеленський). Подорожі на Запорозьку Січ у 1749 – 1750 і 1751 рр.* Київ, 100.

⁴ Яворницький Д.И. (1915). *Две поездки в Запорожскую Сечь Яценка-Зеленского, монаха полтавского монастыря, в 1750-1751 гг.* Екатеринослав : Тип. Н.А. Андрущенко, VIII.

⁵ Там само.

⁶ Білоконь С. (1988). Яценко Л. Молодший Григорович: уривок [про поїздки на Січ]. *Вітчизна*. 2, 185.

4. Holobutskyi, P.V. (2005). Zelenskyi–Iatsenko Leontii [Zelenskyi-Yatsenko Leontiy]. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*, 3, 324-325. [In Ukrainian].
5. Kuzyk, T. (2005). Koly Luka Yatsenko-Zelenskyi був у Запорізькій Січі? [When did Luka Yatsenko-Zelensky visit Zaporozhye Sich?]. *Naukovi zapysky. Zbirnyk prats molodykh vchenykh ta aspirantiv*, 10, 216-224. [In Ukrainian].
6. Mylchev, V. I. (2011). Kozatski naratyvy XVIII stolittia yak dzherelo vyvchennia sotsialnoi istorii Zaporizhzhia [Cossack narratives of the 18th century as a source for studying the social history of Zaporozhye]. *Naukovi pratsi istorichnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*, XXX, 244-251. [In Ukrainian].
7. Popov, A. P. (1914). «Mladshyi Hryhorovych», novootkrytyi pamiatnyk po sviatym mestam 18 v. ["Hryhorovych Jr.", a newly opened monument to holy places of the 18th century]. *Trudy 15-ho arkheolohycheskoho s'ezda. Moskva*, 1, 88 – 89. [in Russian].
8. Popov, A.P. (1911). Mladshyi Hryhorovych. Novootkrytyi palomnyk po sv. mestam XVIII veka. [Hryhorovych Jr.: A Newly Discovered Pilgrim to Holy Places of the 18th Century.]. Kronshtadt. [in Russian].
9. Franko, I. (1983). Zibrannia tvoriv u p'iatdesiaty tomakh. T. 28. Literaturno-krytychni pratsi (1890-1892) [The collection is composed in fifty volumes. Vol. 28. Literary and critical works (1890-1892).]. Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
10. Chyzhevskiy, D. (1956). Istoriiia ukrainskoi literatury = History of Ukrainian Literature : vid pochatkiv do doby realizmu [History of Ukrainian Literature: from the beginning to the age of realism]. Niu-Iork: UVAN u SShA. [In Ukrainian].
11. Evarnitskii D. I. (1915). Dve poezdki v Zaporozhskuiu Sech Iatcenka-Zelenskogo, monakha Poltavskogo monastyria, v 1750-1751 gg. [Two trips to Zaporizhia Sech by Yatsenko-Zelensky, a monk of the Poltava Monastery, in 1750-1751]. Ekaterinoslav : Tip. K.A. Andrushchenk. [in Russian].

HISTORIOGRAPHY

DOI: 10.46340/ephd.2023.9.3.2

Kateryna Chuiko

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0626-6558X>

*Central Ukrainian State University named after Volodymyr Vinnichenko,
Ukraine*

UKRAINIZATION OF HIGHER EDUCATION DURING THE PERIOD OF THE NATIONAL REVOLUTION OF 1917 – 1921: HISTORIOGRAPHY OF THE PROBLEM

Катерина Чуйко

*Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка,
Україна*

УКРАЇНІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ ЗА ДОБИ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 РОКІВ: ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

The concept of the high school Ukrainization has no established definition in historical terminology. In many researches the concept was linked to learning the tendencies in the systemic usage of the Ukrainian language in the educational and scientific process, the creation of new educational programs and/or the reorganization of the management system by schools in the conditions of the revival of the Ukrainian statehood. The aim of the study is the complex learning of the scientific studies where authors describe the high school reformation in nine provinces of Naddnriprianshchyna. During the National Revolution they were subordinated to the General Secretary government and to the Council of National Ministers of the Ukrainian Central government that was soon called the Council of Ministers of the Ukrainian State and in 1919 it was recalled the Council of National Ministers of the Directory of the Ukrainian National Republic. The tasks of the research were formulated in tracking the changes in high school management, the directions in the reformation of the educational process, language, the creation of the educational programs, the development of scientific activities in Ukrainian institutions of higher education. The analysis of the studies showed that these problems were examined together with scientific and sometimes opposite interests of the scientists that were investigating different directions in the history of Ukrainian revolution. The exception is only the complex investigation of the history of Ukrainian education. In general, scientists paid more attention to the reformation processes in the imperial system of education, the development of the Ukrainian university and special higher education, the illumination of the scientists' activity in the revolutionary high school transformation during the Ukrainian revolution. It is also mentioned that the above said problems must be deeply investigated on the theoretical and regional levels.

Keywords: Ukrainization, high school, Ukrainian education, Ukrainian national revolution, 1917 – 1921.

Постановка проблеми.

У сучасній історичній термінології поняття «українізації» вищої школи не має усталеного значення. В багатьох працях цей термін «прив'язувався» дослідниками до тенденцій системного використання української мови в освітньому процесі, проблем творення нових навчальних програм та/або реорганізації системи управління навчальними закладами в умовах відродження української

державності. Діяльність урядів Центральної Ради, Української Держави й Директорії у сфері освіти в період 1917–1921 років у потрактуванні сучасних істориків постає багатомірним процесом. Історіографічний напрямок дослідження зазначеної проблеми в останні десятиліття частково репрезентували дисертаційні роботи, монографії та статті які містили розмаїті оцінки освітянського руху, висвітлювали окремі проблеми реалізації політики національних урядів у сфері здійснення реформ вищої школи в Наддніпрянській Україні доби Української революції. Аналіз досліджень свідчить, що згадані проблеми розглядалася співзвучно із науковими, часом діаметрально протилежними, інтересами науковців, які працювали у різних тематичних нішах дослідження історії Української революції: педагогіки, соціології, економіки, історії. Виняток становлять комплексні історіографічні дослідження присвячені відродженню української державності включно таких її складників як національна освіта¹. Відзначимо, що окремі періоди її історії доби Національної революції висвітлювалися у працях вітчизняних вчених достатньо глибоко й різнобічно у загальноукраїнському² та регіональному аспектах³. За умов певного накопичення знань систематизацію сучасної наукової літератури з історії вищої освіти України періоду 1917–1921 рр., за проблемно-хронологічним принципом, запропонував історик Д. Підлісний. Спираючись на результати аксіологічного та методологічного аналізу праць, які були опубліковані після проголошення незалежності України у 1991 році, науковець висловив думку про необхідність окремішнього дослідження означеної групи історіографічних джерел⁴. У зазначеному контексті вірним є висновок Н. Матвієнко, яка стверджувала, що використання документального матеріалу та видань, які до 1991 року зберігалися у закритих фондах архівів та спецвідділах бібліотек, сприяли появи в останні десятиліття якісно нових праць, котрі вирізнялися «свіжістю» постановки досліджуваної проблеми⁵. Саме новітні наукові здобутки істориків, присвячені вивченню процесів розбудови національної та українізації вищої школи, потребують окремішнього концептуального аналізу.

Мета дослідження. Метою даного історіографічного дослідження є комплексне вивчення наукових праць автори яких висвітлювали розмаїті аспекти реформування вищої школи в адміністративних межах дев'яти губерній Наддніпрянщини, які у роки революції підпорядковувалися урядовим структурам Генерального Секретаріату й Ради Народних Міністрів Української Центральної Ради, згодом Ради Міністрів Української Держави, а з 1919 року Ради Народних Міністрів Директорії УНР. Враховуючи тематичне наповнення наукових праць, спираючись на потенціал науково-інформаційного ресурсу останніх автор публікації сформулював такі завдання: відстежити зміни в системі управління вищою школою, показати напрямки реформування навчального процесу: встановлення мови навчання, творення національних навчальних програм, наукової діяльності закладів вищої освіти України. Такий підхід дозволить створити цілісну картину реформування вищої школи в Наддніпрянській Україні доби Національної революції 1917–1921 років. У відповідності до визначених у статті завдань автором було залучено до аналізу такі групи історіографічних джерел: праці, що мають комплексний характер, спеціальні роботи (авторські, колективні), дисертаційні дослідження, статті й матеріали котрі репрезентували нові підходи до продукування сучасних наукових знань закладами вищої освіти.

Виклад основного матеріалу.

Розвій революції в материних українських землях надав імпульс реформуванню університетської ланки освіти, спонукав до розбудови низки національних закладів, що мали стати основою розвитку Нової України як соціальної держави (визначення М. Грушевського). Повне та

¹ Капелюшний В. (2004) Українська національна державність доби визвольних змагань (1917-1921 рр.): історіографія: дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.06. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ. 511 с.

² Машевський О. (1997) Політика уряду Гетьмана П. Скоропадського в галузі освіти, науки, мистецтва: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Машевський Олег Петрович; Київ. нац. унт. ім. Тараса Шевченка. – Київ. 16 с.; Іванова Л. (1997) Становлення та розвиток радянських органів управління освітою в Україні (1917-1920). *Вісник державної академії управління при Президентові України*. Вип. 1. Київ. С. 236–250.

³ Філоненко О. (2018) Освіта Єлисаветградщини (Кіровоградщини) другою половиною ХХ–ХХ століття в історико-педагогічних рефлексіях українських дослідників: автореф. дис. ... докт. пед. Наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Уманський державний педагогічний університет імені П. Тичини. Умань, 43 с.;

⁴ Підлісний Д. (2011) Вища школа України в період 1917–1921 рр.: історіографія проблеми. *Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ": зб. наук. пр. Харків: НТУ "ХПІ". № 20. С. 110.*

⁵ Матвієнко Н. (2013) Освітня політика українських урядів в революційні часи (1917–1920 рр.): новітня історіографія. *Етнічна історія народів Європи*. Вип. 39. Київ. С. 145.

цілісне дослідження історії створення та діяльності українських державних університетів в 1917–1921 роках на основі потужної джерельної бази (використано 563 одиниці зберігання 40 архівних фондів) здійснив О. Завальнюк. Автору вдалося суттєво розширити фактографічну складову висвітлення ролі української інтелігенції та національних урядів у створенні матеріальної й інтелектуальної основи діяльності вищої школи в особах її кращих представників. У монографії державні національні університети представлені як освітні, наукові та культурні осередки національного буття, відродження української державності. Акцентовано увагу на проблемі подолання об'єктивних труднощів, що супроводжували їхній розвиток¹.

Важливим напрямком розвитку сучасної історіографії визнано регіональні дослідження історії вищої освіти в Україні репрезентовані на рівні окремих дисертаційних робіт й низки публікацій, в яких розкривалися такі аспекти досліджуваної проблеми як діяльність представників освітньої та наукової еліти з розбудови українських вишів, реформування освітнього та наукового процесу, матеріального забезпечення життєдіяльності навчальних закладів, деякі інші. На нашу думку, достатньо плідно вивчалися традиції розвитку вищої школи на Київщині, Харківщині та Півдні України. Зокрема, спроби реформування вищої школи України у різні періоди Національної революції здійснено в дисертаціях Д. Розовика, О. Завальнюка, О. Філоненко², роботах Л. Бондарчук, Т. Висоцької, О. Іванової, Д. Підлісного, Л. Корж-Усенко, інших вчених³. Науковці створили детальну мапу закладів вищої освіти які постали у період революції. За підрахунками Д. Розовика, було засновано понад 60 народних університетів та профільних інститутів. З них розпочали роботу більше 35 одиниць⁴. У науковий обіг дослідники вперше увели архівний джерельний матеріал, аналіз якого засвідчив безпідставність тверджень радянських істориків про провал національними урядами освітньої політики в Україні. Безперечними здобутками вчених слід визнати ґрунтовні історичні екскурси, що висвітлювали систему підготовки фахівців різних сфер економіки, напрямки діяльності організаторів вузівської науки, проблеми відродження вишів національних меншин в Україні. На особливу увагу заслуговують праці в яких науковці започаткували вивчення проблеми формування науково-педагогічного складу українських вишів⁵.

Відомо, що процеси реформування вищої школи в Україні затяглися у часі. Такий стан обумовлювався складним матеріальним становищем, відчутним спротивом російських шовіністичних кіл в академічному середовищі Наддніпрянщини. Мабуть, не випадково історики неодноразово зверталися до аналізу джерел, які з різних сторін репрезентували зазначений процес. Зокрема, складова політичного дискурсу досліджуваної проблеми ґрунтовно вивчалася Т. Висоцькою. Дослідниця нагадала, що колоніальний тиск проімперських сил мінімізував освітні можливості

¹ Завальнюк О. (2011) Утворення і діяльність державних українських університетів (1917-1921 рр.). Камянець-Подільський: Аксіома, 2011. 652 с.

² Розовик Д. (2011) Національно-культурне будівництво в Україні у 1917-1920 рр. : дис.....д-ра іст. наук. : 07.00.01. Київ. ун-т. ім.. Т. Шевченка. Київ, 388 с.; Завальнюк О. (2011) Утворення і діяльність державних українських університетів (1917 – 1921 р.) : дис... .. д-ра іст. наук : 07.00.01. Інститут історії України НАН України. – Київ. 432 с.; Філоненко О. (2018) Освіта Єлисаветградщини (Кіровоградщини) другою половиною ХХ –ХХ століття в історико-педагогічних рефлексіях українських дослідників: дис. ... докт. пед. Наук: спец. 13.00.01. Уманський державний педагогічний університет імені П. Тичини. Кропивницький. 479 с.

³ Бондарчук Л. (2017) Сторінка історії Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Всеукраїнський науково-практичний семінар «Розвиток освіти в добу Української революції (1917-1921)». Збірник матеріалів Всеукраїнського науково-практичного семінару 17 травня 2017 року. Київ, С. 47-49; Висоцька Т.(2021) Освіта в Україні періоду Революції 1917-1921 років: Незавершена спроба реформування . *Наукові записки Тернопільського нац. ун-ту ім. В. Гнатюка*. Т.1.С. 168 – 178; Розовик Д.(2001) Становлення національної вищої освіти і науково-дослідної праці в Україні (1917-1920 рр). Етнічна історія народів Європи. Вип. 8. С. 55-58; Іванова О. (2017) Підлісний Д.В. Досвід трансформацій вищої освіти Харківського регіону за революційної доби (1917-1921 рр.): соціокультурні та економічні аспекти. *Регіон – 2017. Стратегія оптимального розвитку*. Матеріали Міжнар. наук. – практ. конф., 19-20 верес. 2017 р. Харків,С. 191-193; Корж-Усенко Л. (2018) Розбудова мережі вищих навчальних закладів у добу українського державотворення (1917-1920 рр.). *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. Серія педагогіка. № 1. С. 29-37.

⁴ Розовик Д. (2004) Національно-культурне будівництво в Україні у 1917-1920 рр. : дис.....д-ра іст. наук. : 07.00.01. Київ. ун-т. ім.. Т. Шевченка. Київ. С. 109.

⁵ Завальнюк О. (2010) Кадри українських університетів у 1918-1920 рр.: особливості формування і якісний склад. *Вісник Камянець-Подільського Національного університету імені Івана Огієнка*. Історичні науки. Вип. 3. С. 258-273.

для населення, тому реформування галузі було для українських урядовців пріоритетним напрямком діяльності. Рушіями освітніх процесів виступали українські політичні сили та національна наукова й вчительська еліта. Урядове законодавство Центральної Ради, Гетьманату й Директорії мало багато спільного і логічно взаємодоповнювалося на рівні профільних законів ухвал та постанов державних органів влади. Вірним є ствердження науковиці, що на відміну від політики російського Тимчасового уряду в Україні сформувалася лінія на відокремлення церкви від держави, а духовна освіта була лише частиною державної культурно-освітньої політики¹.

Історик Д. Підлісний відзначав, що одну із головних ролей у справі мобілізації освітян відіграли академічні наради та з'їзди. Особливою, як вважає вчений, була їхня роль у розробці базових теоретичних принципів реформування освіти України². На початку квітня 1917 року у Києві відбувся Перший Всеукраїнський учительський з'їзд, який об'єднав національну інтелігенцію. Його метою було вибудувати проекти українізації освіти на всіх рівнях, зокрема, розробити плани створення кафедр та організації курсів українознавства у закладах вищої освіти України. Другий Всеукраїнський учительський з'їзд, що відбувся 10 – 12 серпня 1917 року, поставив нові завдання: по-перше, передбачалося щоб «... у вищих школах на Україні були заведені виклади курсів на українській мові», по-друге, була налагоджена підготовка «... нових наукових сил для українських викладів», по-третє, [передбачалося] відкрити у вузах кафедри «з українськими викладами».

Вибудовуючи стратегію реформи освіти уряд Центральної Ради на одне із перших місць поставив завдання «піти іншим шляхом» відмінним від освітніх традицій Російській імперії. Основні засади українізації навчальних закладів було викладено у відозвіт до українського народу від 22 березня 1917 року та резолюції Українського національного конгресу (квітень 1917 року). Мовилося про відродження української мови, створення національних, загальноосвітніх, спеціальних вищих навчальних закладів, матеріальне забезпечення освітніх установ, збільшення наукових періодичних видань³.

На засіданні Центральної Ради 26-27 червня 1917 року відбулося обговорювання декларації Генерального секретаріату. Депутат П. Клепацький від імені фракції трудовиків запропонував свої доповнення й поправки до її змісту, зокрема, зазначивши таке: «Щодо освіти, то треба завести окремого попечителя, котрий би об'єднував нинішні 3 округи: Київську, Харківську та Одеську. Українізація шкіл повинна бути переведена негайно. Справа шкільна дуже важлива: се альфа і омега автономії. Зараз вона надається найбільше до здійснення...»⁴. Боротьба за освіту передбачала використання усіх можливостей. Одним із важливих кроків у справі вирішення мовного питання стало клопотання перед Тимчасовим урядом про підготовку акту офіційного визнання української мови мовою освіти та переведення діловодства на українську мову. Відповідне клопотання було прийняте Генеральним секретаріатом 8 вересня 1917 року. Міністром освіти Тимчасового уряду О. Мануйловим навіть передбачалося фінансування проекту відкриття двох гімназій й українських кафедр у Київському університеті, надання підтримки Українському науковому товариству та видання у необхідних обсягах шкільних підручників українською мовою.

Потужним кроком на шляху формування національного за змістом підґрунтя освіти стала підготовка Генеральним секретарем освіти І. Стешенком проекту циркулярного листа до директорів та інспекторів державних початкових, середніх і вищих освітніх установ про обов'язкове запровадження у керованих ними закладах такого предмету як українознавство. Цей проект 13 вересня 1917 року було заслухано на засіданні Генерального секретаріату та надіслано на затвердження до міністерства освіти Генерального Секретаріату⁵.

На шляху боротьби Центральна Рада почала створювати прообраз українського народного університету. На це були виділені відповідні кошти. На засіданні Малої Ради було запропоновано

¹ Висоцька Т. (2021) Освіта в Україні періоду Революції 1917-1921 років: Незавершена спроба реформування *Наукові записки: зб. ст. / Терноп. нац. ун-ту ім. В. Гнатюка*. Т.1. №1. С. 168 – 178.

² Підлісний Д. (2014) Роль академічних нарад у реформуванні системи вищої освіти: досвід революційної доби (1917 – 1920рр). *Гілея: науковий вісник*. Вип.87. С. 39

³ Макаренко К. (2019) Українізація Вищої освіти в період Української Центральної Ради та Гетьманату П. Скоропадського (1917 – 1918рр.) . *Українознавство: зб. наук. пр.* Вип. 2 (71). – С. 194.

⁴ Музика О. (2012) Освітня політика Центральної Ради (червень – листопад 1917р). *V Волинська міжнародна історико-краєзнавча конференція*, 9-10 листопада 2012 . Житомир. С. 199.

⁵ Музика О. (2012) Освітня політика Центральної Ради (червень – листопад 1917р) // *V Волинська міжнародна історико-краєзнавча конференція*, 9-10 листопада 2012 . Луцьк. С. 199.

перетворити його на професійний заклад вищої освіти. Передбачалося створення підготовчих курсів для вступу на навчання в складі усіх факультетів народного університету. Однак, у процесі організації вишу виникли труднощі. Наприклад, 6 серпня 1917 року на засіданні шостої сесії Центральної Ради І. Стешенко доповідав про діяльність Секретаріату, розповівши про поточні результати розвитку освіти. Як виявилось, деякі земства не мали коштів для будівництва шкіл і на освіту взагалі. Тому на черговому засіданні Малої Ради (18 серпня 1917 року) Генеральний секретар освіти І. Стешенко звернувся з клопотанням виділити на організацію Народного університету 25000 крб., яке було ухвалено всіма присутніми. Також І. Стешенко передав прохання Коаліційної ради київського студентства організувати комісаріат з участю Центральної ради. Наукова секція при секретаріаті ухвалила заснувати такий комісаріат з участю представника від Генерального секретаря освіти. Мали місце й певні успіхи. Вже 11 жовтня 1917 року на засіданні Генерального секретаріату І. Стешенко доповів «...про заведення [викладання] з поточного року як обов'язкових предметів української мови та українознавства (української літератури, історії та географії)». Отримавши статус вищих державних органів влади після проголошення III Універсалу Центральної Ради й Генеральний Секретаріат розширили межі роботи над розвитком освіти у напрямку фінансування інститутів, затвердження проєктів будівництва українських університетів та коренізацію діючих.

Проблема відкриття українських вишів та модернізація освітнього процесу в закладах освіти, які існували в Україні доби революції, залишається актуальною в наш час. Дослідження показали, що вже у 1917 році були відкриті географічний інститут в Києві, прийнято програму створення груп педагогічних інститутів в губернських центрах і великих містах. Також влітку 1917 року у Київському університеті відкрили чотири українські кафедри: мови, літератури, історії та західноруського права. Восени 1917 року у Харківському університеті почала працювати українознавча кафедра, а на весні 1918 року розпочався перехід усього закладу освіти на українську мову навчання. В Одеському університеті, Ніжинському, Полтавському, Київському та інших педагогічних інститутах відкрилися кафедри української мови, історії, культури, географії, етнографії українського народу. Приділялася значна увага вищій технічній освіті, яка отримала досить велике фінансування. Наприклад, за кошти держави у Києві було відкрито технічний, а в Миргороді художньо-промисловий інститут.

У роки перебування при владі урядів П. Скоропадського були утворені 3 державні українські університети в Києві, Катеринославі і Кам'янці-Подільському і 8 народних університетів в Харкові, Сумах, Полтаві, Кременчуці, Черкасах, Житомирі, Вінниці і Чернігові¹. Зміцнювалася матеріальна база вишів. Так, О. Завальнюк зазначає, що в цей час Кам'янець-подільський університет мав свою літографію та орендував друкарню, в яких випускалися тексти лекцій, газети, журнали тощо. Також в університеті діяли осередки українських політичних партій, громадських, молодіжних, профспілкових організацій². Дослідниця Т. Висоцька наголошувала, що за Гетьманату механізми керування освітою зміцнилися. Гетьман фактично продовжив і успішно розвивав освітню політику Центральної Ради³. Влітку 1918 року Рада Міністрів виділила нові кошти (6,28 млн. крб.) на програму відкриття нових вузів в Україні та оновлення вже існуючих, та доручила це новоствореній комісії на чолі з В. Вернадським. У результаті Київський народний університет став Київським державним українським університетом, а у Полтаві відкрилися юридичний та історико-філологічний факультети, було «одержавлено» університети у Харкові, Одесі, Катеринославі. Влітку 1918 року в Києві відкрився інститут археології, в якому існувало три відділи: археологічний, археографічний та історії мистецтва⁴. О.М. Завальнюк стверджує, що головним серед державних університетів був Київський, який 27 липня 1918 р був перейменований законом Ради міністрів, а пізніше підтверджений П. Скоропадським, у Київський державний український університет, в якому викладали найкращі українські викладачі та науковці⁵.

¹ Висоцька Т. (2021) Освіта в Україні періоду Революції 1917-1921 років: Незавершена спроба реформування *Наукові записки: зб. ст. Терноп. нац. ун-ту ім. В. Гнатюка*. Т.1. №1. С. 175.

² Завальнюк О. (2002) Вироблення концепції будівництва українського національного університету (початок ХХ ст. – 1920р.) . *Етнічна історія народів Європи: зб. наук. пр.* Київ. С. 81.

³ Висоцька Т. (2021) Освіта в Україні періоду Революції 1917-1921 років: Незавершена спроба реформування // *Наукові записки: зб. статей Тернопільського Нац. ун-ту ім. В. Гнатюка*. Т.1. Тернопіль. С. 176.

⁴ Розовик Д. (2001) Становлення національної вищої освіти і науково-дослідної праці в Україні (1917-1920 рр). *Етнічна історія народів Європи*. Вип. 8. С. 58.

⁵ Завальнюк О. (2002) Вироблення концепції будівництва українського національного університету (початок ХХ ст. – 1920р.) . *Етнічна історія народів Європи: зб. наук. пр.* К., С. 84.

Ще однією проблемою, що стояла на шляху до реформування освіти було нестача українських наукових кадрів. Відомо, що в академічних колах не всі були задоволені держаною політикою здійснення українізації закладів вищої освіти. Зокрема, російськомовна більшість професури, виступала проти повної українізації навчального процесу. Вони пропонували нібито компромісні рішення щодо створення паралельних курсів викладання профільних дисциплін українською мовою. Аргументи шовіністів зводилися до наступного: «Бажання змінити загальноруську літературну мову в майбутній Україні такою штучно виробленою не зовсім розробленою мовою погрожує затримкою розвитку освіти того народу, який примушений буде нею користуватися і цього не можна іншим пояснити, як бажанням зруйнувати старий культурний і духовний зв'язок між великоруським і малоруським племенами¹. Ситуацію з станом забезпечення української науки кваліфікованими вченими ілюструє вираз Олександра Грушевського, який вважав, що «...українська інтелігенція має дуже малий науковий кадр. Се також відчувається, хоч і менш помітно для широкої публіки». Тому, на його думку, слід було зайнятися підготовкою наукових працівників або їх знайти, тобто «...зібрати тих, які вже працювали для української науки, писали на українській мові і друкували ще у Львові, коли не можна було в Києві». О. Грушевський наголошував, що робота таких викладачів повинна була спрямовуватися на те, аби забезпечити на високому рівні підготовку національних інтелігентів, «знайомих добре з українською мовою, історією літератури, історією, географією, економікою»². Сучасний історик Д. Розовик, наголошував на тезі, що за найменшої можливості українські уряди переймалися цією проблемою. Зокрема, всім університетам влада дозволяла відкривати аспірантуру та докторантуру, створювати спеціалізовані ради по захисту дисертацій, які мали право присуджувати наукові ступені дослідникам³. Однак, окреслений аспект урядової діяльності, на нашу думку, вимагає додаткової уваги сучасних дослідників з тим, щоб розкрити систему підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації, яка на вказаний час переживала первинний етап свого становлення.

Ще одним великим досягненням української влади стало створення 14 листопада 1918 року за сприяння Гетьмана П. Скоропадського Української Академії наук, яку очолив відомий вчений В. Вернадський. У середовищі дослідників дебатуються питання щодо ініціаторів заснування академії: П.Скоропадським або М. Василенком разом з В. Вернадським. Роль, яку у створенні Української АН відіграв П. Скоропадський, ретельно дослідив київський історик В. Ульяновський. Вчений вважає, що роль Гетьмана сучасниками була сильно применшена. Аргументуючи свою позицію вчений спирається на спогади гетьмана, який стверджував, що головним ініціатором створення Української АН був М. Василенко, який використав усі можливості реалізації задуманого. В. Ульяновський наголошував на тому, що Гетьман погодився на створення академії, і це головне. Аргументи вченого зводилися до думки, що без згоди П. Скоропадського така ризикована, на той час, ідея не втілювалася б у життя, як, наприклад, це відбулося за часів Української Центральної Ради. Щоправда вже у більш пізніших своїх спогадах П. Скоропадський не підтверджував ініціативу організації академії особисто М. Василенком. Гетьман стверджував, що разом з М. Василенком та іншими діячами розроблялися лише загальні директиви щодо її організації, які згодом втілювалися у життя. Очевидно, також те, що П. Скоропадський відіграв помітну роль при обранні президента академії. Першим і головним кандидатом на цю посаду він вважав Михайла Грушевського, так як, гетьман поважав і цінував його роль в українізації і розумів його цінність на посаді президента. Але той відмовився, що дуже засмутило П. Скоропадського. Одна із причин – їхні розбіжні політичні погляди. Зі спогадів М. Василенка і В. Вернадського, гетьман дізнався про створення академії саме від М. Василенка, хоча й сам виношував таку ж ідею. Загалом він неодноразово обговорював питання що стосувалися створення академії, зголосився допомагати чим потрібно у цій справі і в кінці кінців підтримав саму ідею та дав свою згоду на її реалізацію⁴. Власне, відповідно до завдань нашого дослідження проблема має бути окреслена у дещо іншій площині, а саме – яку роль в українізації

¹ Підлісний Д. (2014). Роль академічних нарад у реформуванні системи вищої освіти: досвід революційної доби (1917 – 1920рр). *Гілея: науковий вісник*. Вип.87. С. 40.

² Цит. Завальнюк О. (2002) Вироблення концепції будівництва українського національного університету (початок ХХ ст. – 1920р.) . *Етнічна історія народів Європи: зб. наук. пр.* Київ. С. 81.

³ Розовик Д. (2001) Становлення національної вищої освіти і науково-дослідної праці в Україні (1917-1920 рр). *Етнічна історія народів Європи*. Вип. 8. С. 57.

⁴ Ульяновський В. (2008) Гетьман Павло Скоропадський і справа заснування Української академії наук. *Український історичний журнал*. № 6. С. 26-38.

науки і вищої школи відіграло академічне середовище й академія як організація, що об'єднувала кращі національно-патріотичні сили у роки революції.

Висновок. Аналіз історіографічних джерел новітньої доби дозволив автору статті зробити висновок, що тема українізації вищої школи доби Національної революції залишається у дослідницькому сенсі невичерпаною. Основну увагу науковці концентрували на висвітленні таких аспектів: реформування імперської системи вищої школи у частині перебудови її науково-освітніх програм, мови навчального процесу; розбудови української державної університетської та спеціальної вищої освіти; висвітлення ролі історичних персоналій діяльність яких асоціюється у суспільній свідомості із революційними трансформаціями вищої освіти доби Української революції.

У найближчій перспективі вивчення таких складових досліджуваної проблеми як законодавче забезпечення процесів реформування та розбудови вищої школи, створення системи підготовки та перепідготовки наукових кадрів середньої та вищої ланки для закладів вищої освіти, висвітлення ролі академічного середовища й Всеукраїнської академії наук у реформуванні вищої школи України доби Національної революції 1917-1921 років.

References:

1. Kapeliushnyi V. (2004) *Ukrainska natsionalna derzhavnist doby vyzvolnykh zmahan (1917–1921 rr.): istoriografii*. [Ukrainian national statehood during the era of liberation struggles (1917–1921): historiography] Kyiv. Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. [in Ukrainian]
2. Mashevskiy O. (1997) *Polityka uriadu Hetmana P. Skoropadskoho v haluzi osvity, nauky, mystetstva*. [The policy of the government of Hetman P. Skoropadskyi in the field of education, science, art.] Kyiv. Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. [in Ukrainian]
3. Ivanova L. (1997) *Stanovlennia ta rozvytok radianskykh orhaniv upravlinnia osvitoiu v Ukraini (1917–1920)*. [Formation and development of Soviet education management bodies in Ukraine (1917–1920)] *Visnyk derzhavnoi akademii upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy. Vyp. 1. 236–260*. [Bulletin of the State Academy of Management under the President of Ukraine. Vol. 1. 236–260.] [in Ukrainian]
4. Filonenko O. (2018) *Osvita Yelysavethradshchyny (Kirovohradshchyny) druhoiu polovyny XX–XX stolittia v istoriko-pedahohichnykh refleksiakh ukrainskykh doslidnykiv*. [Education of the Yelysavetgrad region (Kirovohrad region) in the second half of the 20th–20th centuries in the historical and pedagogical reflections of Ukrainian researchers.]. Uman. Umanskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni P. Tychyny. [in Ukrainian].
5. Filonenko O. (2018) *Osvita Yelysavethradshchyny (Kirovohradshchyny) druhoiu polovyny XX–XX stolittia v istoriko-pedahohichnykh refleksiakh ukrainskykh doslidnykiv*. [Education of the Yelysavetgrad region (Kirovohrad region) in the second half of the 20th–20th centuries in the historical and pedagogical reflections of Ukrainian researchers.]. Uman. Umanskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni P. Tychyny. [in Ukrainian].
6. Pidlisnyi D. (2011) *Vyshcha shkola Ukrainy v period 1917–1921 rr.: istoriografii problemy*. [Higher school of Ukraine in the period 1917–1921: historiography of the problem] *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "Kharkivskiy politekhnichnyi instytut" : zbirnyk naukovykh prats. No 20. 109–117* [Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute": a collection of scientific works. No. 20. 109–117.] [in Ukrainian].
7. Matviienko N. (2013) *Osvitnia polityka ukrainskykh uriadiv v revoliutsiini chasy (1917–1920 rr.): novitnia istoriografii*. [Educational policy of Ukrainian governments in revolutionary times (1917–1920): the latest historiography]. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy. Vyp. 39*. [Ethnic history of the peoples of Europe. Vol. 39]. 145–148 [in Ukrainian].
8. Zavalniuk O. (2011) *Utvorennia i diialnist derzhavnykh ukrainskykh universytetiv (1917–1921 rr.)*. [Formation and activity of state Ukrainian universities (1917–1921).] Kamianets-Podilskiy: Aksioma. [in Ukrainian].
9. Rozovyk D. (2004) *Natsionalno-kulturne budivnytstvo v Ukraini u 1917–1920 rr.* [National and cultural construction in Ukraine in 1917–1920.] Kyiv. Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. [in Ukrainian].
10. Zavalniuk O. (2011) *Utvorennia i diialnist derzhavnykh ukrainskykh universytetiv (1917–1921 r.)*. [Formation and activity of state Ukrainian universities (1917–1921)] Kyiv. Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. [in Ukrainian].
11. Bondarchuk L. (2017) *Storinka istorii Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Vseukrainskyi nauково-praktychnyi seminar «Rozvytok osvity v dobu Ukrainskoi revoliutsii (1917–1921)*. [History page of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanova. All-Ukrainian scientific and practical seminar "Development of education during the Ukrainian revolution (1917–1921).] *Zbirnyk materialiv Vseukrainskoho nauково-praktychnoho seminaru 17 travnia 2017 roku. 49*. [Collection of materials of the All-Ukrainian scientific and practical seminar on May 17, 2017. 47–49.] [in Ukrainian].

12. Vysotska T. (2021) Osvita v Ukraini periodu Revoliutsii 1917–1921 rokiv: Nezavershena sprobа reformuvannia. [Education in Ukraine during the Revolution of 1917–1921: An unfinished attempt at reform.] *Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho universytetu imeni V. Hnatiuka*. T.1. 168–178. [Scientific notes of the Ternopil National University named after V. Hnatiuk. T.1.168–178] Doi: <https://doi.org/10.25128/2415-3605.21.1.21> [in Ukrainian].
13. Rozovyk D. (2001) Stanovlennia natsionalnoi vyshchoi osvity i naukovo-doslidnoi pratsi v Ukraini (1917–1920 rr). [Formation of national higher education and research work in Ukraine (1917–1920)]. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy. Vyp. 8. 55–58*. [Ethnic history of the peoples of Europe. Issue 8. 55–58.]. [in Ukrainian].
14. Ivanova O., Pidlisnyi D. (2017) Dosvid transformatsii vyshchoi osvity Kharkivskoho rehionu za revoliutsiinoi doby (1917–1921 rr.): sotsiokulturni ta ekonomichni aspekty. Rehion. [The experience of transformations of higher education in the Kharkiv region during the revolutionary era (1917–1921): socio-cultural and economic aspects. Region.] *Stratehiia optimalnoho rozvytku. Materialy Mizhnar. naukovo – praktychna konferentsiia (Xarkiv 19–20 veres. 2017 r.)* [Strategy of optimal development. Materials of the International scientific and practical conference., September (Kharkiv 19–20, 2017.)], 191–193 [in Ukrainian].
15. Korzh-Usenko L. (2018) Rozbudova merezhi vyshchykh navchalnykh zakladiv u dobu ukrainskoho derzhavotvorennia (1917–1920 rr.). [Development of the network of higher educational institutions during the period of Ukrainian state formation (1917–1920)]. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu. Seriia pedahohika. No 1. 29–37* [Scientific Bulletin of the Melitopol State Pedagogical University. Pedagogy series. No. 1. 29–37.]. [in Ukrainian].
16. Rozovyk D. (2004) Natsionalno-kulturne budivnytstvo v Ukraini u 1917–1920 rr. [National and cultural construction in Ukraine in 1917–1920.] Kyiv. Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. [in Ukrainian].
17. Zavalniuk O.M. (2010) Kadry ukrainskykh universytetiv u 1918–1920 rr.: osoblyvosti formuvannia i yakisnyi sklad. [Personnel of Ukrainian universities in 1918–1920: peculiarities of formation and quality composition.] *Visnyk Kamianets-Podil'skoho Natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka. Istorychni nauky. Vyp. 3. 258–273* [Bulletin Kamianets-Podil'skyi National University named after Ivan Ohienko. Historical sciences. Vol. 3. 258–273.]. [in Ukrainian].
18. Pidlisnyi D. (2014) Rol akademichnykh narad u reformuvanni systemy vyshchoi osvity: dosvid revoliutsiinoi doby (1917–1920rr). [The role of academic meetings in reforming the system of higher education: the experience of the revolutionary era (1917–1920)]. *Hileia: naukovyi visnyk. Vyp.87. 39–42* [Gilea: Scientific Bulletin. Issue 87. 39–42] [in Ukrainian].
19. Makarenko K. (2019) Ukrainizatsiia Vyshchoi osvity v period Ukrainskoi Tsentralnoi Rady ta Hetmanatu P. Skoropad'skoho (1917–1918rr.). [Ukrainization of Higher Education during the period of the Ukrainian Central Council and the Hetmanate of P. Skoropadsky (1917–1918)]. *Ukrainoznavstvo: zbirnyk naukovykh prats Vyp. 2 (71). 192–201* [Ukrainian studies: collection of science works Issue 2 (71). 192–201.] doi: [https://doi.org/10.30840/2413-7065.2\(71\).2019.169677](https://doi.org/10.30840/2413-7065.2(71).2019.169677) [in Ukrainian].
20. Muzyka O. (2012) Osvitnia polityka Tsentralnoi Rady (cherven – lystopad 1917r). [Educational policy of the Central Rada (June – November 1917)]. *V Volynska mizhnarodna is Istoryko-kraieznavcha konferentsiia (Луцьк, 9–10 lystopada 2012.)* [V Volyn international historical and local history conference, (Lutsk, November 9–10, 2012.)].198–201. [in Ukrainian].
21. Zavalniuk O. (2002) Vyroblennia kontseptsii budivnytstva ukrainskoho natsionalnoho universytetu (pochatok XXst.–1920r.). [Development of the concept of construction of the Ukrainian national university (beginning of the 20th century–1920)]. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy: zbirnyk naukovykh prats*. [Ethnic history of the peoples of Europe: collection of science works] Kyiv, 80–85. [in Ukrainian].
22. Rozovyk D. (2001) Stanovlennia natsionalnoi vyshchoi osvity i naukovo-doslidnoi pratsi v Ukraini (1917–1920 rr). [Formation of national higher education and research work in Ukraine (1917–1920)]. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy. Vyp. 8. 55– 58* [Ethnic history of the peoples of Europe. Issue 8. 55–58.]. [in Ukrainian].
23. Ulianovskiy V. (2008) Hetman Pavlo Skoropad'skyi i sprava zasnuvannia Ukrainskoi akademii nauk. [Hetman Pavlo Skoropadskyi and the founding of the Ukrainian Academy of Sciences.] *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. No 6. 26–38*. [Ukrainian historical journal. No. 6. 26–38]. [in Ukrainian].

HISTORY OF INTERNATIONAL RELATIONS

DOI: 10.46340/ephd.2023.9.3.3

Kateryna Kasatkina, PhD in History

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1756-6989>

Comenius University Bratislava, Slovakia

U.S. EMBASSY IN HAVANA: CHALLENGES AND ENDEAVORS AFTER THE CUBAN REVOLUTION

The article is devoted to exploring the role of the U.S. Embassy in Havana following the Cuban Revolution and its significance in shaping U.S.-Cuba relations under Fidel Castro's leadership.

The purpose of the article is to consider the embassy's mission, challenges faced, and its impact on the evolving diplomatic landscape between the two countries during the late 1950s and early 1960s.

The research methodology is based on the principle of historicism and problem-chronological and complex approaches. Analysis of archival documents encompassed an extensive review of diplomatic records, memoranda, reports, correspondence, and various official documents linked to the functioning of the U.S. Embassy in Havana post the Cuban Revolution. Through contextual analysis, the study scrutinized historical, political, social, and economic conditions that significantly shaped the operations and activities of the U.S. Embassy in Havana subsequent to the Cuban Revolution.

The scientific novelty of the study consists in an attempt to identify and analyze the complexity and sequence of diplomatic interactions, as well as uncover patterns in the actions of the United States and Cuba in the initial months following the Cuban Revolution. It particularly focuses on the uncertainty and primary motives underlying the diplomatic decisions of both countries during this period.

Conclusions: The analysis reveals that the tensions between the United States and Cuba during the late 1950s and early 1960s were rooted in historical issues and entrenched diplomatic strategies, hindering the development of a new framework for interaction. Despite the embassy's diligent efforts, these endeavors failed to alleviate the escalating strain, eventually leading to the severance of diplomatic ties.

Keywords: The United States, Cuba, Cuban Revolution, U.S. Embassy, diplomacy.

Problem Statement. In the current geopolitical landscape, the U.S. Embassy in Cuba confronts a multitude of intricate challenges while navigating the reopened US Mission in Havana within a complex diplomatic environment. With the Biden administration's arrival, discernible shifts have emerged in the dynamics of U.S.-Cuba relations, sparking a reevaluation of policies and fostering optimism for enhanced bilateral ties. Nevertheless, enduring historical tensions and the legacy of strained relations present formidable obstacles for the Mission in Havana.

The relevance of researching the activities of the U.S. Embassy in Havana after the Cuban Revolution lies in its capacity to provide a historical backdrop, identify fundamental factors influencing past tensions, and offer pivotal insights crucial for managing and enhancing both current and future relations between the United States and Cuba.

Analysis of the most important studies and publications. In recent years, an extensive body of research has delved into dissecting the intricate political, economic, and social dynamics shaping the relationship between the United States and Cuba following the revolution. Scholars such as E. Dominguez, G. Prevost¹,

¹ Dominguez, E. M., Prevost, G. (2008). *United States-Cuban Relations: A Critical History*. Lexington Books.

L. Perez¹, W. M. LeoGrande and P. Kornbluh² have meticulously explored various dimensions of U.S. foreign policy in Cuba during the initial post-revolutionary period. Additionally, researchers like J. Lievesley³, L. Schultz⁴, P. Gleijeses⁵, have focused on understanding the profound impact of the Cuban Revolution on the bilateral relations between the United States and Cuba. Despite these valuable contributions illuminating the broader context of U.S.-Cuban relations, there exists a conspicuous void in comprehending the specific evolution and subtleties of the U.S. Embassy's mission in Havana post-Cuban revolution.

The research draws upon a comprehensive array of *primary sources*, encompassing diplomatic records, memoranda, reports, official correspondence, and various other pertinent documents directly linked to the functioning and activities of the U.S. Embassy in Havana after the Cuban Revolution. The memoirs penned by Philip Bonsall⁶, the American Ambassador to Havana from 1959 to 1960, hold significant value and relevance to this study.

The purpose of this study was to delve deeply into the dynamics and evolution of the U.S. Embassy mission in Havana subsequent to Cuba's revolutionary period. *Research tasks include the following*: dissecting the intricacies of the evolving diplomatic landscape between the United States and Cuba, delineating the motives and implications behind key diplomatic maneuvers. By examining primary sources, diplomatic correspondences, and historical records, this study endeavors to shed light on the pivotal role played by the U.S. Embassy in Havana, elucidating its significance within the broader context of U.S.-Cuba relations. Moreover, this article will outline the principal findings derived from the analysis and present a narrative to comprehend the evolution of diplomatic engagements between these two nations.

The main texts of the article. The period of revolution in Cuba, extending from 1953 to 1958, significantly transformed the relationship between Washington and Havana. Subsequent to the Cuban Revolution, there were prompt shifts in the United States' perception of the new Cuban regime's actions. Concurrently, the Cuban government's position regarding US policies underwent a transformation. These changes provoked considerable tensions in American-Cuban relations. During this time, the U.S. Embassy in Havana assumed a pivotal role. It functioned as a crucial center for monitoring and understanding the evolving dynamics between the United States and the newly formed government led by Fidel Castro.

Although the United States formally acknowledged the new Cuban government on January 7, 1959, its overall response to the Cuban Revolution remained uncertain. In the initial months, both sides endeavored to find common ground and clarify their positions amid these unprecedented circumstances.

To gain deeper insights into the nascent Cuban government and chart an informed strategic direction concerning new regime, the US undertook efforts to gather intelligence about the revolutionary authorities and their leader, Fidel Castro. Initial analyses suggested that Castro, in terms of his political ideologies, leaned toward nationalism and held some socialist inclinations. Despite criticizing the US for supporting the former Fulgencio Batista regime, he didn't harbor personal animosity toward Washington⁷. According to assessments from the US Embassy in Havana, the new Cuban government was predominantly composed of individuals who had opposed the Batista government during the Cuban Revolution⁸.

In the early aftermath of the revolution, Consul Park Wollam in Santiago de Cuba penned a letter to Deputy Director of the Office of Caribbean and Mexican Affairs Edward Little, encapsulating Cuban sentiment toward the United States. Wollam observed that the revolution's impact on relations between Washington and Havana was "somewhat worse than expected"⁹. There was a prevalent belief in Cuban

---

¹ Pérez, L. A. (2003). *Cuba and the United States: Ties of Singular Intimacy*. The University of Georgia Press.

² LeoGrande, W. M., Kornbluh, P. (2015). *Back Channel to Cuba: The Hidden History of Negotiations between Washington and Havana*. The University of North Carolina Press.

³ Lievesley, G. (2004). *The Cuban Revolution: Past, Present and Future*. Palgrave Macmillan.

⁴ Schoultz, L. (2009). *That Infernal Little Cuban Republic: The United States and the Cuban Revolution*. University of North Carolina Press.

⁵ Gleijeses, P. (2002). *Conflicting Missions: Havana, Washington, and Africa, 1959-1976*. The University of North Carolina Press.

⁶ Bonsal, P. (1971). *Cuba, Castro, and the United States*. University of Pittsburgh Press.

⁷ White House Special Staff Note. Washington, January 13, 1959. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 356. United States Government Printing Office.

⁸ Despatch From the Embassy in Cuba to the Department of State. Havana, January 19, 1959. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 370-372. United States Government Printing Office.

⁹ Letter From the Consul at Santiago de Cuba (Wollam) to the Deputy Director of the Office of Caribbean and Mexican Affairs (Little). Santiago de Cuba, January 19, 1959. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 372-374. United States Government Printing Office.

society that the US bore responsibility for the violence and bombings carried out by the Batista regime. This perception could bolster the standing of communists and other anti-American factions. Consul Wollam suggested pivoting the focus away from justifying Washington's policy on the island and instead informing Cuban society about the positive aspects of US engagement in Cuba.

Consequently, American intelligence underscored dissatisfaction from both the Castro's government and Cuban society regarding US policy. Given these new circumstances, it was deemed crucial to pay increased attention to this aspect.

To foster amicable relations with the new Cuban government, the US engaged in a series of meetings with its representatives. These discussions aimed to clarify pivotal issues that could hinder the restoration of cordial ties between Washington and Havana. For instance, the Ministry of Foreign Affairs of Cuba Roberto Agramonte, conversing with U.S. Embassy Counselor Daniel Braddock, highlighted concerns about American military missions and press activities during the 1953-1958 revolutionary events. He also pointed out US Ambassador Earl Smith's friendly connections with former Cuban Dictator Fulgencio Batista, which were viewed unfavorably by the new government¹. Moreover, the American side acknowledged that the extradition of certain political refugees from the Batista regime, who had found refuge in the US, could pose a major issue in relations with the new Cuban government.

Having grasped the potential contradictions between the US and Cuba, Washington opted for a conventional approach to address them. Recognizing the challenge of fostering friendly ties without a new ambassador, the White House appointed Philip Bonsal, a distinguished expert in Latin American affairs, as the US ambassador to Havana.² Understanding that applying pressure at this stage could fortify anti-American influences on the island, the objective for the new ambassador was to exert a soft yet consistent diplomatic influence on Fidel Castro and the Cuban government.

In mid-February 1959, on the brink of Bonsal's arrival in Havana, the Cuban regime's stance and intentions toward the United States were still evolving. However, the new government recognized that fostering positive relations with the USA was crucial for Cuba's political and economic interests.

During the initial weeks, U.S. Ambassador Philip Bonsal dedicated substantial diplomatic efforts to promote effective collaboration between Washington and Havana. Based on Bonsal's memoirs, he actively participated in multiple meetings alongside Fidel Castro and members of his cabinet. He also liaised with influential personalities, including newspaper editors, aiming to express the positive intentions of the American populace and government to the Cuban people. Throughout these dialogues, Philip Bonsal emphasized the US government's willingness to entertain any alterations desired by the fledgling Cuban administration.³

Reflecting on his endeavors, the new ambassador advocated breaking away from the traditional format of U.S.-Cuban diplomatic ties to forge a more constructive relationship with the new Cuban government. Bonsal believed that the paternalistic relationship that had defined relations between two countries since 1898 was outdated. He advocated for transitioning towards an egalitarian partnership with Cuba⁴. However, this perspective wasn't universally accepted in Washington. According to American historian Jules Benjamin, most US officials presumed that circumstances would compel Castro to adhere to the established framework of US-Cuban relations. Essentially, they believed that even a revolutionary leader could be guided to conform to "proper behavior"⁵.

In April 1959, an unprecedented visit occurred when the new Cuban Prime Minister, Fidel Castro, journeyed to the United States. This unofficial visit, invited by the American Society of Newspaper Editors. This provided an opportunity for both sides to understand each other's viewpoints on various issues. As early as February 1959, U.S. Embassy Counselor in Havana Daniel Braddock speculated that Fidel Castro's visit

¹ Telegram From the Embassy in Cuba to the Department of State. Havana, January 20, 1959 – 5 p.m. № 864. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 377. United States Government Printing Office.

² Memorandum of a Telephone Conversation Between the President and the Secretary of State, Washington, January 9, 1959, 2:56 p.m. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 349. United States Government Printing Office.

³ Bonsal P. (1967, January). Cuba, Castro and the United States. *Foreign Affairs*. <<https://www.foreignaffairs.com/articles/cuba/1967-01-01/cuba-castro-and-united-states>> (2023, July, 12).

⁴ LeoGrande, W. M., Kornbluh, P. (2015) *Back Channel to Cuba: The Hidden History of Negotiations between Washington and Havana*. The University of North Carolina Press, 11-12.

⁵ Benjamin, J.(1989). Interpreting the U.S. Reaction to the Cuban Revolution, 1959-1960. *Cuban Studies*, 19, 150.

to the United States might dispel suspicions about the Cuban leader¹. Nevertheless, an official invitation for the Cuban Prime Minister to visit Washington wasn't yet on the table. As later recalled by Philip Bonsal, a visit by Fidel Castro to the USA, paired with President Dwight Eisenhower's reciprocal visit to the island, might have fostered amicable relations with the new Cuba. However, the opportune moment for these visits had not yet arrived².

The unofficial visit of the Cuban leader to the United States was received ambiguously in Washington. On one hand, Fidel Castro, as the Prime Minister of Cuba, disregarded diplomatic protocol by not informing U.S. government about his intentions. Therefore, the State Department did not support an official invitation for Castro's visit and, considering his official status, did not schedule a high-level meeting. On the other hand, the White House understood that Fidel Castro, as the leader of a successful Cuban revolutionary movement, would be a key figure in U.S.-Cuban relations for some time³. With this in mind, efforts were made by the Americans to organize meetings with politicians, representatives of the economic elite, and U.S. Vice President Richard Nixon⁴.

The State Department had prior information that the Cuban delegation planned to discuss economic aid to the republic⁵. The Dwight Eisenhower Administration assumed that loans and "good relations" could potentially sway Fidel Castro. These thoughts were based on paternalistic views of the United States towards Latin America. Hence, Castro's visit was perceived in the White House as a traditional form of U.S.-Cuba interaction – a request for economic aid to support the regime. Consequently, American officials were assured about the outcome of the negotiations and aimed to steer Fidel Castro towards what they deemed the "right direction": preventing Cuba from propagating communist ideals and ensuring its alignment with the interests of the United States. This remained the central objective during the meetings involving Vice President Richard Nixon, Acting Secretary of State Christian Herter, and Fidel Castro. For instance, they provided guidance to Castro regarding policies that were deemed beneficial for Cuba while also warning against the increasing influence of communism within his government⁶. Such a paternalistic stance and the proposed methods of interaction were met with disapproval by the Cuban delegation, leading to significant implications for future relations. According to Carlos Franqui, editor of the Cuban newspaper "Revolución", who accompanied Castro, the encounter between Fidel and Nixon was disastrous, establishing lasting animosity between them⁷. This incident signified a missed opportunity to establish a new model of interaction between the United States and Cuba.

The Dwight Eisenhower Administration assessed the Cuban leader's unofficial visit to the United States more positively. The preliminary analysis presented by the State Department on April 23, 1959, indicated that amidst the Cold War and the struggle against the communist threat, Cuba was most likely to remain in the Western bloc⁸. Therefore, the White House decided to adopt a wait-and-see position regarding the new Cuban government.

After the visit to the United States, Fidel Castro continued his journey through Latin American countries, actively participating in political discussions and popularizing the idea of the Cuban Revolution. The result of this trip was a clear understanding of the need to review the principles defining Cuba's national

¹ Telegram From the Embassy in Cuba to the Department of State. Havana, February 5, 1959 – 11 a.m. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 395. United States Government Printing Office.

² Bonsal, P. (1971). *Cuba, Castro, and the United States*. University of Pittsburgh Press, 62.

³ Memorandum From the Assistant Secretary of State for Inter-American Affairs (Rubottom) to the Acting Secretary of State. Washington, March 12, 1959. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 428-430. United States Government Printing Office.

⁴ Memorandum From the Assistant Secretary of State for Inter-American Affairs' Staff Assistant (Devine) to Certain Officers in the Bureau of Inter-American Affairs. Washington, April 8, 1959. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 452. United States Government Printing Office.

⁵ Telegram From the Embassy in Cuba to the Department of State. Havana, April 9, 1959 – 6 p.m. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 453. United States Government Printing Office.

⁶ Safford, J. J. (1980, Fall). The Nixon-Castro Meeting of 19 April 1959. *Diplomatic History*, 4(4), 426-429. <<http://www.jstor.org/stable/24911225>> (2023, July, 10).

⁷ LeoGrande, W. M., Kornbluh, P. (2015). *Back Channel to Cuba: The Hidden History of Negotiations between Washington and Havana*. The University of North Carolina Press, 18.

⁸ Memorandum Prepared in the Department of State. Washington, April 23, 1959. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 482. United States Government Printing Office.

interests. Upon returning home in May 1959, Fidel Castro began implementing a series of radical reforms. One of the most prominent worries in the USA emerged from the execution of agrarian reform, considering the interconnectedness of American interests with Cuba's economy.

Washington anticipated that this reform would reshape Cuba's land-use system, dismantling the American sugar monopoly and extensive land holdings. Despite the belief in the State Department's capability to impact the final resolution regarding American property in Cuba, diplomatic endeavors proved fruitless.

Before the official publication of the agrarian law, the US Embassy held meetings with Cuban officials to clarify the reform's contentious issues and understand its potential impact on bilateral relations. However, attempts by Philip Bonsal to propose U.S. assistance in the agrarian reform while considering American interests to Fidel Castro yielded no success. Even personal meetings between Bonsal and Castro did not assure that U.S. interests would remain unaffected during the reform¹.

The inability to resolve issues related to these radical reforms, pressure from American business representatives and anti-American statements from Cuban officials, led the U.S. Embassy in Havana to advocate for maintaining a friendly policy toward Cuba and particularly its leader, Fidel Castro. Ambassador Bonsal emphasized that the United States should focus on using economic leverage rather than backing movements that aimed to overthrow Castro regime, which enjoyed substantial support among Cubans at that time². Consequently, it was in the interest of Washington to continue cooperating with the Cuban government through the provision of technical and advisory assistance. However, discontinuing such cooperation could be interpreted as part of a campaign to undermine the Cuban revolution. Nonetheless, Philip Bonsal, in his proposals to the State Department, also recognized the uncertainty regarding future of U.S.-Cuban relations and emphasized the importance of avoiding long-term commitments³.

Fidel Castro's ambitious foreign policy, particularly supporting revolutionary movements in Latin America, also contributed to strained U.S.-Cuban relations. He aimed to replicate Cuba's revolution in other countries, posing a threat to U.S. interests in the region. The U.S. National Security Council decided to exert control over the situation in the Western Hemisphere through the Organization of American States (OAS), pressuring the OAS to enhance its effectiveness in containing revolutionary movements in Latin America⁴.

By the autumn of 1959, relations between the USA and Cuba were rapidly deteriorating. Ambassador Bonsal reported on the situation in Havana in an urgent three-page telegram to the Department of State on October 23, 1959. He highlighted the proliferation of false narratives in the Cuban press accusing the U.S. of impeding Cuba's supply reception, planning to reduce the Cuban sugar quota, and even involvement in Cuban bombings. Despite rebutting these claims, Bonsal stressed the urgency of rectifying the situation. He proposed that President Eisenhower intervene, or alternatively, Herter engage with Roa, or even suggested his own appearance on Cuban television to set the record straight. Bonsal recognized the genuine threats these false narratives posed; failure to control the narrative would further deteriorate U.S.-Cuban relations⁵.

In response, Secretary of State Christian Herter authorized U.S. Ambassador to meet Cuba's President Dorticos Torrado, emphasizing the Washington's desire for friendship based on mutual respect and historical ties. However, Bonsal expressed concern over deliberate efforts within Cuba fostering distrust and hostility,

¹ Telegram From the Embassy in Cuba to the Department of State. Havana, June 12, 1959 – 6 p.m. (1991).

In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 529-530. United States Government Printing Office; Telegram From the Embassy in Cuba to the Department of State. Havana, September, 04, 1959. (1991).

In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 595-598). United States Government Printing Office.

² Telegram From the Embassy in Cuba to the Department of State. Havana, July 7, 1959. – 5 p.m. (1991).

In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 553-554. United States Government Printing Office.

³ Telegram From the Embassy in Cuba to the Department of State. Havana, July 24, 1959 – 5 p.m. (1991).

In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 574-575. United States Government Printing Office.

⁴ Memorandum of Discussion at the 411th Meeting of the National Security Council, Washington, June 25, 1959. (1991).

In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 543-544. United States Government Printing Office.

⁵ Telegram From the Embassy in Cuba to the Department of State. Havana, October 23, 1959 – 7 p.m. (1991).

In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 639-641. United States Government Printing Office.

aiming to replace the cordial relationship. He aimed to counter false rumors while highlighting the Cuban government's failure in diplomacy and friendship in public discourse. A week later, Bonsal's update revealed a rise in anti-American sentiment, even among high-ranking officials, and increased harassment of U.S. citizens by Cubans, heightening insecurity. He observed Fidel Castro's alignment with extremism without explicitly declaring himself a communist. Furthermore, Castro's opposition had shifted to the lower classes, lacking the means to challenge him, portraying him as an unchallenged dictator¹. This prompted Secretary Herter to swiftly prepare a memorandum for the President, briefing him on the Cuban situation.

Thus, six months after the triumph of the Cuban Revolution the United States leadership first contemplated overthrowing Fidel Castro's regime. Initially, the State Department refrained from provocations, allowing Castro's government to stabilize traditional U.S.-Cuban relations. However, the radical reforms, deliberate incitement of anti-American sentiments in Cuba, and aspirations to spread similar sentiments in other Latin American countries convinced the United States that continuing its current approach was untenable.

Consultations for developing a new strategy for U.S. policy toward Cuba lasted several months. According to Assistant Secretary of State for Inter-American Affairs Roy Rubottom Jr., by the end of October 1959, the State Department, in collaboration with the CIA, recommended to the President the plan of actions against Castro's regime². The new political proposals were formulated and proposed to President Eisenhower by Secretary of State Herter. Their essence was to support and encourage opposition forces against Fidel Castro's regime in both Cuba and other Latin American countries. To achieve this goal, the United States was to avoid direct pressure or interference with Castro's government, except in cases concerning the protection of U.S. legitimate interests³.

The new program required refinement and, with certain clarifications, was supported by the President's administration. The U.S. Embassy in Havana was more restrained in its reaction to the new program. Ambassador Bonsal expressed confidence that Castro's government wouldn't last long and suggested that the U.S. should continue to demonstrate empathy for the Cubans and maintain the status quo in Cuba⁴.

By January 1960, relations between Washington and Havana had significantly worsened. While the official ties seemed stable and somewhat friendly, tensions were escalating. This was mainly due to Cuba's continuous nationalization of American property on the island, including the seizure of an additional 70,000 acres of sugar plantations by the Cuban government. The situation worsened with increased activities from counter-revolutionary groups operating from US territory. These groups conducted extensive bombings targeting sugar refineries in various Cuban provinces, further heightening tensions⁵. Rumors were also circulating in Cuban society about US-backed assassination attempts targeting Fidel Castro. These actions, later confirmed, were initially planned by the CIA in December 1959⁶.

American officials viewed the Cuban situation as one of the most intricate challenges in their history of dealing with Latin America. President Dwight D. Eisenhower urged the State Department and the Central Intelligence Agency (CIA) to take decisive actions against Castro's government, seeking more proactive strategies beyond mere suppression⁷. This led to proposals from the CIA, including plans to sabotage Cuban sugar refineries, as a way to counter Castro's regime.

In response to mounting pressure from the United States, Cuba sought support beyond the American-influenced Western Hemisphere. Consequently, in February 1960, Cuba forged trade and economic relations

---

¹ Telegram From the Embassy in Cuba to the Department of State. Havana, October 30, 1959 – noon. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 648-650. United States Government Printing Office.

² Memorandum of Discussion at the 432d Meeting of the National Security Council, Washington, January 14, 1960, 9 a.m. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 743. United States Government Printing Office.

³ Memorandum From the Secretary of State to the President. Washington, November 5, 1959. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 656. United States Government Printing Office.

⁴ Telegram From the Embassy in Cuba to the Department of State. Havana, November 6, 1959 – 4 p.m. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 659. United States Government Printing Office.

⁵ Schoultz, L. (2009). *That Infernal Little Cuban Republic: The United States and the Cuban Revolution*. University of North Carolina Press, 110.

⁶ Colhoun, J. (2013). *Gangsterismo: The United States, Cuba and the Mafia, 1933 to 1966*. OR Books, 85-86.

⁷ Gleijeses, P. (2002). *Conflicting Missions: Havana, Washington, and Africa, 1959-1976*. The University of North Carolina Press, 15.

with the Soviet Union. Furthermore, diplomatic relations, severed by Joseph Stalin in 1952, were restored on May 8, 1960. Following the USSR's lead, many socialist countries also established diplomatic relations with Cuba that year¹. This signaled Castro's intention to defy the Monroe Doctrine in the Western Hemisphere.

Amid concerns about Cuba's evolving anti-American stance under Castro's leadership, the U.S. concentrated efforts on collective actions against the Cuban government through the Organization of American States. Meanwhile, the U.S. Embassy in Havana played a crucial role in observing and analyzing these events, providing vital insights to shape American policy towards Cuba during this turbulent period.

Recognizing the potential impact of Cuba's acceptance of the "First Havana Declaration" on the wider Latin American region, a pivotal decision in contemporary American foreign policy was made in Washington. On September 13, 1960, at the initiative of the United States, the OAS Council endorsed the "Act of Bogotá"². This legislation aimed at promoting economic and social development in Latin American nations, with recommendations for social upliftment and economic growth under the "Pan America" program. The U.S. funded the program, viewing an opportunity to unite Latin American countries around democratic values against communist ideology given the changing circumstances.

During the UN General Assembly session on September 26, 1960, Cuba's Prime Minister accused the U.S. of colonialism and ongoing exploitation of third-world nations, emphasizing Washington's persistent attempts to control the Cuban people³. In response, on October 14, 1960, the U.S. government provided its viewpoint to the United Nations, attributing deteriorating relations with Cuba to Fidel Castro's policies. Shortly after, on October 18, the Cuban government filed an official complaint with the UN, citing the U.S. for persistent intimidation, coercion, repression, and acts of aggression and interference. U.S. Representative at the United Nations James Wadsworth rejected allegations of aggression against Cuba⁴. Thus, this marked a transition of the U.S.-Cuban disputes from a regional to an international platform – Cuba challenged the perceived "special role" of the U.S. in the Western Hemisphere at the UN General Assembly.

The tension had been escalating between the two countries. In late September 1960, Washington expressed concerns about the safety of American citizens in Cuba and advised them to return home with their families. By October 1960, Cuban government had taken over major U.S.-owned industries, businesses, transportation firms, and commercial properties. In response, President Eisenhower signed an order to prohibit American exports to Cuba. Thus, on October 19, 1960, the first partial trade embargo on Cuba was put in place. All exports, except for food, medicines, and a few specific goods requiring special licenses, were banned. However, imports were still permitted. Nevertheless, American officials criticized the implementation of the trade embargo against Cuba, considering it insufficient and delayed, advocating for increased pressure on Castro's government. The White House did not anticipate that the export control would result in a "favorable suspension" of the Cuban economy. Instead, it believed that the partial embargo would significantly pressurize the Cuban economy, fuel discontent within the country, and subsequently empower opposition forces⁵.

In October 1960, the U.S. recalled its ambassador to Havana, Philip Bonsal, due to failed negotiations with Fidel Castro's government. This diplomatic action was prompted by the inability to reach agreements. A memorandum from the Secretary of State to the U.S. President suggested that if Cuba initiated the termination of diplomatic relations, it wouldn't damage the United States' reputation⁶.

By the end of 1960, Fidel Castro's policies became more radical, purging political opponents and exerting control over various aspects of society. Cuba expanded relations with socialist nations, aligning more closely with the communist bloc. Describing Cuba in December 1960, Daniel Braddock, Counselor of the Embassy in Havana, noted that "...the Cuban Government is no longer representative of the Cuban

¹ Бекаревич. А. Д. (ред). (1980). *Советско-кубинские отношения, 1917-1977*. Наука, 79.

² Avalon (1960). *Act of Bogota* <https://avalon.law.yale.edu/20th_century/intam08.asp> (2023, July, 10).

³ Castro, F. (1960). *Castro Denounces Imperialism and Colonialism at the United Nations, Sep. 26*. <<http://lanic.utexas.edu/project/castro/db/1960/19600926.html>> (2023, July, 10).

⁴ Schoultz, L. (2009). *That Infernal Little Cuban Republic: The United States and the Cuban Revolution*. University of North Carolina Press, 137.

⁵ Memorandum From the Assistant Secretary of State for Inter-American Affairs (Mann) to the Secretary of State. Washington, October 19, 1960 (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 1091. United States Government Printing Office.

⁶ Memorandum From the Secretary of State to the President. Washington, October 16, 1960 (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 1088. United States Government Printing Office.

people or of Cuban national interests, but rather of the Sino-Soviet bloc and the international communist apparatus serving bloc policy, and maintains itself in power by force"¹. The deteriorating relationship between the U.S. and Cuba had reached a point where profitable contact between the U.S. Embassy and Cuban government agencies was almost nonexistent. Diplomatic communications were strained, delivered amidst hostility, suspicion, and distrust.

On January 2, 1961, Cuban Foreign Minister Raul Roa accused the United States of planning an invasion during his address to the UN Security Council. Concurrently, the Cuban government alleged espionage by the U.S. Embassy in Havana and demanded a reduction in its staff to 11 within 48 hours, matching Cuba's embassy size in Washington². In response, on January 3, 1961, U.S. President Dwight Eisenhower announced the termination of diplomatic relations with Cuba³. The U.S. government arranged for the Swiss Embassy in Havana to assume American diplomatic and consular representation in Cuba. Later, the Czechoslovakian Embassy in Washington offered the same service for Cuba.

The potential severance of diplomatic relations had been under consideration by the U.S. State Department since late 1960. In December 1960, the American Embassy in Havana evaluated the advantages of maintaining or cutting diplomatic ties with Cuba. After a thorough analysis, experts at the embassy concluded that the U.S. initiating the break would provide flexibility, scalability, and promptness in dealing with Fidel Castro's regime⁴. These occurrences also led to accusations from the right wing in the United States, blaming Ambassador Bonsal for allegedly aiding in the Communist takeover of Cuba. Concurrently, pro-revolutionary critics accused him of exhibiting aggressive conduct. Nevertheless, it can be argued that the tensions between the United States and Cuba during the late 1950s and early 1960s stemmed from unresolved historical issues and the persistence of old approaches in shaping a new framework for interaction between the two nations.

Conclusions. The research conducted on the role of the U.S. Embassy in Havana during the Cuban Revolution underscores its pivotal significance in navigating the evolving dynamics of U.S.-Cuba relations. This study delved into the embassy's mission in post-revolutionary Havana, analyzing its efforts amidst the changing diplomatic landscape between the United States and Cuba under Fidel Castro's leadership.

Following the Cuban Revolution, the U.S. Embassy encountered multifaceted challenges in maintaining bilateral ties. Initial attempts aimed to foster amicable relations with the new Cuban government. However, ideological disparities and policy differences led to escalating tensions, positioning the embassy at the center of deteriorating relations between Washington and Havana.

Throughout this critical period, the embassy actively engaged in diplomatic endeavors, facilitating dialogues and exchanges between officials to manage the evolving situation. Nevertheless, mounting anti-American sentiments in Cuba and concerns over Cuba's alignment with socialist nations exacerbated the strain on relations. While the U.S. Embassy in Havana served as a vital source of insights and actively participated in shaping U.S. foreign policy toward Cuba under the leadership of Ambassador Philip Bonsall, these efforts ultimately proved inadequate.

In essence, the tensions between the United States and Cuba during the late 1950s and early 1960s stemmed from unresolved historical issues and entrenched traditional approaches in forging a new framework for interaction. Despite diligent efforts by the U.S. Embassy in Havana, these endeavors failed to mitigate the increasingly strained relations, culminating in the eventual severance of diplomatic ties between the two nations.

References:

---

1. Avalon (1960). *Act of Bogota* <https://avalon.law.yale.edu/20th_century/intam08.asp> (2023, July, 10).
2. Benjamin, J.(1989). Interpreting the U.S. Reaction to the Cuban Revolution, 1959-1960. *Cuban Studies*, 19, 150.
3. Bonsal P. (1967, January). Cuba, Castro and the United States. *Foreign Affairs*. <<https://www.foreignaffairs.com/articles/cuba/1967-01-01/cuba-castro-and-united-states>> (2023, July, 12).

---

¹ Despatch From the Embassy in Cuba to the Department of State. Havana, December 16, 1960 (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 1183. United States Government Printing Office.

² Franklin, J. (2016). *Cuba and the U.S. Empire: A Chronological History*. Monthly Review Press, 34.

³ Eisenhower, D. D. (1961). Statement by the President on Terminating Diplomatic Relations With Cuba. *The American Presidency Project* <<https://www.presidency.ucsb.edu/documents/statement-the-president-terminating-diplomatic-relations-with-cuba>> (2023, July, 10).

⁴ Despatch From the Embassy in Cuba to the Department of State. Havana, December 16, 1960 (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 1183. United States Government Printing Office.

4. Bonsal, P. (1971). *Cuba, Castro, and the United States*. University of Pittsburgh Press.
5. Castro, F. (1960). *Castro Denounces Imperialism and Colonialism at the United Nations, Sep. 26*. <<http://lanic.utexas.edu/project/castro/db/1960/19600926.html>> (2023, July, 10).
6. Colhoun, J. (2013). *Gangsterismo: The United States, Cuba and the Mafia, 1933 to 1966*. OR Books, 85-86.
7. Despatch From the Embassy in Cuba to the Department of State. Havana, January 19, 1959. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 370-372. United States Government Printing Office.
8. Dominguez, E. M., Prevost, G. (2008). *United States-Cuban Relations: A Critical History*. Lexington Books.
9. Eisenhower, D. D. (1961). Statement by the President on Terminating Diplomatic Relations With Cuba. *The American Presidency Project* <<https://www.presidency.ucsb.edu/documents/statement-the-president-terminating-diplomatic-relations-with-cuba>> (2023, July, 10).
10. Franklin, J. (2016). *Cuba and the U.S. Empire: A Chronological History*. Monthly Review Press, 34.
11. Gleijeses, P. (2002). *Conflicting Missions: Havana, Washington, and Africa, 1959-1976*. The University of North Carolina Press.
12. LeoGrande, W. M., Kornbluh, P. (2015) *Back Channel to Cuba: The Hidden History of Negotiations between Washington and Havana*. The University of North Carolina Press.
13. Letter From the Consul at Santiago de Cuba (Wollam) to the Deputy Director of the Office of Caribbean and Mexican Affairs (Little). Santiago de Cuba, January 19, 1959. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 372-374. United States Government Printing Office.
14. Lievesley, G. (2004). *The Cuban Revolution: Past, Present and Future*. Palgrave Macmillan.
15. Memorandum From the Assistant Secretary of State for Inter-American Affairs (Rubottom) to the Acting Secretary of State. Washington, March 12, 1959. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 428-430. United States Government Printing Office.
16. Memorandum From the Secretary of State to the President. Washington, November 5, 1959. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 656. United States Government Printing Office.
17. Memorandum From the Secretary of State to the President. Washington, October 16, 1960 (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 1088. United States Government Printing Office.
18. Memorandum of a Telephone Conversation Between the President and the Secretary of State, Washington, January 9, 1959, 2:56 p.m. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 349. United States Government Printing Office.
19. Memorandum of Discussion at the 411th Meeting of the National Security Council, Washington, June 25, 1959. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 543-544. United States Government Printing Office.
20. Memorandum of Discussion at the 432d Meeting of the National Security Council, Washington, January 14, 1960, 9 a.m. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 743. United States Government Printing Office.
21. Memorandum Prepared in the Department of State. Washington, April 23, 1959. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 482. United States Government Printing Office.
22. Pérez, L. A. (2003). *Cuba and the United States: Ties of Singular Intimacy*. The University of Georgia Press.
23. Safford, J. J. (1980, Fall). The Nixon-Castro Meeting of 19 April 1959. *Diplomatic History*, 4(4), 426-429. <<http://www.jstor.org/stable/24911225>> (2023, July, 10).
24. Schoultz, L. (2009). *That Infernal Little Cuban Republic: The United States and the Cuban Revolution*. University of North Carolina Press.
25. Telegram From the Embassy in Cuba to the Department of State. Havana, January 20, 1959 – 5 p.m. № 864. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 377. United States Government Printing Office.
26. Telegram From the Embassy in Cuba to the Department of State. Havana, February 5, 1959 – 11 a.m. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 395. United States Government Printing Office.
27. Telegram From the Embassy in Cuba to the Department of State. Havana, April 9, 1959 – 6 p.m. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 453. United States Government Printing Office.
28. Telegram From the Embassy in Cuba to the Department of State. Havana, June 12, 1959 – 6 p.m. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 529-530. United States Government Printing Office; Telegram From the Embassy in Cuba to the Department of State. Havana, September, 04, 1959. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 595-598). United States Government Printing Office.
29. Telegram From the Embassy in Cuba to the Department of State. Havana, July 7, 1959. – 5 p.m. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 553-554. United States Government Printing Office.

30. Telegram From the Embassy in Cuba to the Department of State. Havana, July 24, 1959 – 5 p.m. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 574-575. United States Government Printing Office.
31. Telegram From the Embassy in Cuba to the Department of State. Havana, October 23, 1959 – 7 p.m. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 639-641. United States Government Printing Office.
32. Telegram From the Embassy in Cuba to the Department of State. Havana, October 30, 1959 – noon. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 648-650. United States Government Printing Office.
33. Telegram From the Embassy in Cuba to the Department of State. Havana, November 6, 1959 – 4 p.m. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 659. United States Government Printing Office.
34. White House Special Staff Note. Washington, January 13, 1959. (1991). In R. D. Landa (ed). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Cuba, VI*, 356. United States Government Printing Office.
35. Bekarevich. A. D. (ed). (1980). *Sovetsko-kubinskiye omosheniya* [Soviet-Cuban relations, 1917-1977]. Science. [in Russian].

Zveme vás k účasti v časopise!

EVROPSKÝ FILOZOFICKÝ A HISTORICKÝ DISKURZ

Časopis vychází čtyřkrát ročně.

Články pro zveřejnění v prvním dílu časopisu jsou přijímány do dne 01. dubna a musí být publikovány do dne 30. dubna.

Články pro zveřejnění v druhém dílu časopisu jsou přijímány do dne 01. června a musí být publikovány do dne 30. června.

Články pro zveřejnění v třetím dílu časopisu jsou přijímány do dne 01. října a musí být publikovány do dne 31. října.

Články pro zveřejnění ve čtvrtém dílu časopisu jsou přijímány do dne 01. prosince a musí být publikovány do dne 31. prosince.

Doba konečného přinesení článků pro každé číslo časopisu je přibližná. Vzhledem k tomu že je až moc velký počet položek v portfoliu redakce, redakční rada může libovolně změnit tuto dobu.

Požadávky k rukopisům:

Objem - 10–30 stranek. Jazyk článků – česky, ukrajinský, angličtina, francouzština, němčina.

U článků podávaných v libovolném jazyce, nezbytně v angličtině musí být uvedeno :

Anotace objemem 1800-1900 znaků, název článku a úplná informace o autorovi: jméno a příjmení, titul, akademický titul, pracovní funkce, postavení, zaměstnání.

Poznámky pod čarou – na každé stránce.

Odkazy na zdroje na konci článku – volitelný.

Bibliografické popisy zdrojů a odkazy by měly být poskytovány na základě norem APA (American Psychological Association).

Ilustrace k článkům (grafické a výkresy) musí být uvedený ve formátu TIFF nebo JPEG (každá postava v samostatném souboru/dokumentu).

Všimněte si, prosíme, při zpracování ilustraci že v časopisu není použit barevný tisk.

Rukopisy které nesplňují tyto technické požadavky redakční kolégie neregistruje a nebude probírat s účelem tisku a zveřejnění.

Adresa pro korespondenci:

E-mail: publications@ephd.cz

Web: <http://ephd.cz>

Adresa:

BEROSTAV DRUŽSTVO, Vlastislavova 562/15, 140 00, Praha 4 - Nusle

PŘÍKLADY ÚPRAVY BIBLIOGRAFICKÉHO POPISU ZDROJŮ A LITERATURY DLE POŽADAVKŮ APA-STYLE

Všeobecná pravidla:

Bibliografický popis zdrojů a literatury v odkazech na každé stránce a v transliterovaném seznamu literatury (references) musí být zpracován na základě norem APA-Style, v souladu s požadavky APA (American Psychological Association). Níže jsou uvedeny příklady zpracování nejběžnějších bibliografických zdrojů. Více informace dostanete na stránce <http://www.apastyle.org>.

Při úpravě bibliografických popisů zdrojů a literatury dejte si pozor na způsob psaní: rovně a kurzivou (*Italic*) a také na postupnost umístění prvků odkazu.

Paginální odkazy na zdroje a literaturu se uvádí v původním jazyce (v jazyce originálů), totiž nepřekládají se a netransliterují se. Citace jsou také uváděny v původním jazyce článku.

Seznam literatury (references) na konci článku se uvádí latinkou. Pokud se musí uvést odkaz na články v písmu cyrilici (včetně článků v ukrajinštině nebo v ruštině) otištěné dříve v časopisech a sbírkách, doporučujeme tuto variantu struktury bibliografických odkazů v sekci References:

- Jméno a příjmení autora/-ů (transliterace);
- Transliterovaný název článku a jeho překlad v angličtině, který má být umístěn v hranatých závorkách: [];
- Název zdroje (transliterace) a překlad jeho názvy v jazyce anglickém: [];
- Výchozí údaje s anglickým zápisem.

V seznamu literatury (references) místo vydání pro zdroje v jazyce anglickém a ukrajinském se uvádí v angličtině, a název nakladatelství se transliteruje.

Pro automatickou transliteraci názvů zdrojů v písmu cyrilici dá se použít další stránky:

- pro zdroje v ruštině: <http://www.translit.ru>,
- pro zdroje v ukrajinštině: <http://www.slovnkyk.ua/services/translit.php>.

Odkaz na web-zdroje se má sestavit dalším způsobem: jméno autora web-stránky, název stránky, název web-stránky (píše se kurzivou (*Italic*)), adresu web-stránky oddělenou znaky < >: <URL> a pokud je možné datum poslední návštěvy/ náhledu web-stránky v zaoblených závorkách: () . Název měsíce nahlédnutí do web-stránky se uvádí v jazyce článku.

Pro vaše pohodlí jsou následující příklady uvádění zdrojů a literatury rozděleny podle typu zdroje, a každý se uvádí ve dvou variantech po sobě: první je příklad odkazu na každé stránce, druhý je příklad odkazu na stejný zdroj, jenže jak se má uvádět v seznamu literatury (references).

Monografie:

Classen, A. (2007). *Old Age in the Middle Ages and the Renaissance: Interdisciplinary Approaches to a Neglected Topic*. Berlin: Walter de Gruyter, 575.

Classen, A. (2007). *Old Age in the Middle Ages and the Renaissance: Interdisciplinary Approaches to a Neglected Topic*. Berlin: Walter de Gruyter. [in English].

Скальковський, А. (1994). *Історія Нової Січі, або останнього Коша Запорозького*. Дніпропетровськ: Січ, 678.

Skalkovskyi, A. (1994). *Istoriia Novoi Sichi, abo ostann'oho Kosha Zaporozkoho* [History of the New Host or the last government Zaporizhia]. Dnipropetrovsk: Sich. [In Ukrainian]

Moynihan, D.P., Glazer, N. (1975). *Ethnicity: Theory and Experience*. Cambridge: Harvard University Press, 5.

Moynihan, D.P., Glazer, N. (1975). *Ethnicity: Theory and Experience*. Cambridge: Harvard University Press. [in English]

Мазуренко, В. Ішук, О. (2008). *Василь Кук Головний командир УПА*. Рівне: Видавець Олег Зень, 14-21.

Mazurenko, V. Ishchuk, O. (2008). *Vasyl Kuk Holovnyi komandyr UPA*. [Vasyl Kuk is the Chief commander of the UPA]. Rivne: Vydavets Oleh Zen. [in Ukrainian].

Článek v časopise:

Bauerlein, M. (2004-2005). Booker T. Washington and W. E. B. Du Bois: The origins of a bitter intellectual battle. *The Journal of Blacks in Higher Education*, 46, 106-114.

Bauerlein, M. (2004-2005). Booker T. Washington and W. E. B. Du Bois: The origins of a bitter intellectual battle. *The Journal of Blacks in Higher Education*, no. 46, 106-114. [in English].

Musilová, K. (2017). Možnosti aplikace konceptu postmateriálního štěpení na substatních úrovních. *Central European Political Studies Review*, 19(1), 55-75. doi:<http://dx.doi.org/10.5817/CEPSR.2017.1.55>

Musilová, K. (2017). Možnosti aplikace konceptu postmaterialního štěpení na substatních úrovních. [The Possibilities and Limits of Applying the Concept of Postmaterial Cleavage on Sub-State Levels]. *Central European Political Studies Review*, no. 19(1), 55-75. doi: <http://dx.doi.org/10.5817/CEPSR.2017.1.55> [in Czech].

Nye, J.S., Owens, W.A. (1996). America's Information Edge. *Foreign Affairs*, March/April, 49-67.

Nye, J.S., Owens, W.A. (1996). America's Information Edge. *Foreign Affairs*, March/April, 49-67. [in English].

Botan, M., Corbu, N., Sandu, D. (2016). The complicated relation between news frames and political trust: a case study of Romania. *Stredoevropské politické studie*, 18(2-3), 122-140. doi:<http://dx.doi.org/10.5817/CEPSR.2016.23.122>

Botan, M., Corbu, N., Sandu, D. (2016). The complicated relation between news frames and political trust: a case study of Romania. *Stredoevropske politické studie*. [The Middle East European Political Studies], no. 18(2-3), 122-140. doi:<http://dx.doi.org/10.5817/CEPSR.2016.23.122> [in English].

Teze a myšlenky konference:

Башлик, Д.О. (2015). Історичні передумови для сучасного економічного суперництва Японії та Китаю. *Політологія, філософія, соціологія: контури міждисциплінарного перетину: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 15-16 жовтня 2015 р.)*, 89-91.

Bashlik, D.O. (2015). Istorichni peredumovi dlya suchasnoho ekonomichnogo supernictva Yaponiy ta Kitayu. [Historical prerequisites for the current economic rivalry of Japan and China]. *Politologiya, filosofiya, sociologiya: konturi mizhdisciplinarnogo peretinu: materialy III Mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferencii (m. Odesa, 15-16 zhovtnya 2015 r.)*. [Political science, philosophy, sociology: contours of the interdisciplinary section: materials of the 3rd International Scientific and Practical Conference (Odesa, October 15-16, 2015)], 89-91. [in Ukrainian].

Давиденко, М.Л., Сірик, О.М. (2013) Сучасні проблемні питання тлумачення статті 152 Кримінального кодексу України. *Правове життя сучасної України: матеріали Міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу (м. Одеса, 16-17 травня 2013 р.)*, 2, 284-285.

Davidenko, M.L., Sirik, O.M. (2013) Suchasni problemni pitannya tлумachennya statti 152 Kriminalnogo kodeksu Ukraini. [Current issues of interpretation of Article 152 of the Criminal Code of Ukraine]. *Pravove zhittya suchasnoi Ukraini: materialy Mizhnarodnoi naukovo konferencii profesorsko-vikladackogo ta aspirantskogo skladu (m. Odesa, 16-17 travnya 2013 r.)* [The Legal Life of Modern Ukraine: Materials of the International Scientific Conference of the Teaching and Postgraduate Students (Odessa, May 16-17, 2013)], 2, 284-285. [in Ukrainian].

Odkazy na web-stránky:

Burghardt, W.E.B. Strivings in the Negro People. *World edition – The Atlantic*. <<https://goo.gl/EntdDB>> (2016, August, 20).

Burghardt, W.E.B. Strivings in the Negro People. *World edition – The Atlantic*. <<https://goo.gl/EntdDB>> [in English]. (2016, August, 20).

Тихонов, А. К. Политика Российской империи по отношению к католикам, мусульманам, иудеям в последней четверти XVIII – начале XX в. *disserCat - электронная библиотека диссертаций*.

<www.dissercat.com/content/politika-rossiiskoi-imperii-po-otnosheniyu-k-katolikam-musulmanam-iudeyam-v-poslednei-chetve> (2017, февраль, 01).

Tihonov, A.K. (2008). Politika Rossijskoj imperii po otnosheniju k katolikam, musul'manam, iudejam v poslednej chetverti XVIII – nachale XX v. [Politics of the Russian Empire in relationships for Catholics, Muslims, yudeyam in posledney fourth XVIII - early twentieth century]. *dissercat - ehlektronnaya biblioteka dissertacij*. [dissercat - electronic library of dissertations]. <www.dissercat.com/content/politika-rossiiskoi-imperii-po-otnosheniyu-k-katolikam-musulmanam-iudeyam-v-poslednei-chetve> (2017, February, 01). [in Russian].

Hadiz, V.R., Chryssogelos A. Populism in world politics: A comparative cross-regional perspective. *International Political Science Review: SAGE Journals*. <<http://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0192512117693908>> (2017, September, 18).

Hadiz, V.R., Chryssogelos A. Populism in world politics: A comparative cross-regional perspective. *International Political Science Review: SAGE Journals*. <<http://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0192512117693908>> [in English]. (2017, September, 18).

How Martin Luther King's 'I Have A Dream' Speech Changed The World. *The World Post*. <<http://goo.gl/8qpRnr>> (2016, December, 10).

How Martin Luther King's 'I Have A Dream' Speech Changed The World. *The World Post*. <<http://goo.gl/8qpRnr>> [in English]. (2016, December, 10).

Archivní zdroje a rukopisy:

Державний архів Хмельницької області, ф.120, оп.1, спр.91, 25 арк.

Derzhavnyi arkhiv Khmelnytskyi oblasti [State Archives of Khmelnytsky Region], f. 120, op. 1, spr. 91. [in Ukrainian].

Інститут рукопису ЦНБ ім. В.І. Вернадського, Ф. 9, Оп. 1, Спр. 1527–1578, арк. 14.

Institut rukopysu TsNB im. V.I. Vernadskoho [Institute of Manuscript V.I. Vernadsky Central Scientific Library], F. 9, Op. 1, Spr. 1527–1578. [In Church Slavonic]

Центральний державний історичний архів України в м. Києві, ф. 442, оп. 445, спр.15, арк. 46.

Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy v m. Kyievi [Central State Historical Archive of Ukraine in Kyiv], f. 533, op. 1-a, spr. 15 [in Ukrainian].

Become a Contributor for the Journal

EUROPEAN PHILOSOPHICAL AND HISTORICAL DISCOURSE

The Journal is issued 4 times per year.

Articles for publication in the first issue of the Journal are accepted until April, 1 and will be published until April, 30.

Articles for publication in the second issue of the Journal are accepted until June, 1 and will be published until June, 30.

Articles for publication in the third issue of the Journal are accepted until October, 1 and will be published until October, 31.

Articles for publication in the fourth issue of the Journal are accepted until December, 1 and will be published until December, 31.

Requirements to manuscripts

Page Limit is 10 – 30 pages (TNR, 14, interval – 1,5)

The language of articles is Czech, Ukrainian, English, Polish, French and German.

For an article in any language, which is submitted to the Journal the following is required:

- full first, middle and last name of an author, a title of an article, an abstract (1800-1900 characters) and keywords in English and in a language of an article;
- complete information about an author; academic title, academic degree, position, and place of employment in English and in a language of an article;
- footnotes are allowed, no endnotes. Footnotes should be given page by page in original language, that is not to be translated or transliterated;
- usual list of bibliography is not required in the end of an article;
- however, the list of cited and used in an article literature is additionally required in the end and should be given in Latinised form. All Cyrillic letters should be transliterated to Latin script.

Page by page footnotes (with numeration on every page) should be performed by means of so called “automatic references” in MS WORD.

Bibliography description of literature should be arranged in accordance with the agreements of the American Psychological Association (APA). The examples are given below.

Illustrations to articles (graphics and images) should be submitted in the TIFF or JPEG format (each image in a separate file). While preparing illustrations authors should take into account that colour printing is not available in the Journal.

The editorial board do not register and do not review for publication manuscripts that do not comply with the aforementioned requirements.

Address for service:

E-mail: publications@ephd.cz

Web: <http://ephd.cz>

Mailing Address:

BEROSTAV DRUŽSTVO, Vlastislavova 562/15, 140 00, Praha 4 - Nusle

RULES AND EXAMPLES OF REFERENCING ACCORDING TO APA-STYLE REQUIREMENTS

General rules:

Bibliographic descriptions of sources and literature in footnotes and transliterated list of sources (references) should be arranged in accordance with the agreements of the American Psychological Association (APA). Below are examples of how to arrange the most common bibliographic sources. For more information see: <http://www.apastyle.org>

When arranging bibliographic descriptions of sources and literature it is necessary to consider regular and cursive (*Italic*) text fonts, as well as the sequence of elements in a reference.

Footnotes should be provided in the original language of a source to which you refer, that is, they are not translated or transliterated. Quotes within the article should be provided in the language of the article.

References at the end of the article should be Latinized. When making bibliographic references to Cyrillic (including Ukrainian and Russian) articles, published in journals and almanacs, we strongly recommend the following structure of references:

- Name of author/authors (transliterated);
- original title of the article transliterated by Latin symbols and its English translation in square brackets [ ];
- original title of the source transliterated by Latin symbols and its English translation in square brackets [ ];
- publisher's imprint information in English.

In References, when indicating a city of publication both in English and Cyrillic sources, the name of the city should be given in English, while the name of the publishing house should be transliterated.

For automatic transliteration of Cyrillic sources, you can use the following resources <http://www.translit.ru> – for sources in Russian; and <http://www.slovnyk.ua/services/translit.php> – for sources in Ukrainian.

When arranging references on website materials, a reference should include author's name, title of the page, name of the site (*typed in Italic font*), site address <URL>, marked by <> symbols, and, if possible, the date when this page was last browsed (in round brackets). The month is provided in the language of the article.

For your convenience, below you can see examples of arranging bibliographic descriptions of sources and literature organized by source type; each one is given in two formats sequentially: the first one is the footnote example; the second is the example of arranging the same source in References.

Monograph:

Gordon, M.M. (1964). *Assimilation in American life. The role of Race, Religion and National Origins*. New York: Oxford University Press, 74.

Gordon, M.M. (1964). *Assimilation in American life. The role of Race, Religion and National Origins*. New York: Oxford University Press. [in English]

Скальковський, А. (1994). *Історія Нової Січі, або останнього Коша Запорозького*. Дніпропетровськ: Січ, 678.

Skalkovskyi, A. (1994). *Istoriia Novoi Sichi, abo ostann'oho Kosha Zaporozkoho* [History of the New Host or the last government Zaporizhia]. Dnipropetrovsk: Sich. [In Ukrainian]

Moynihan, D.P., Glazer, N. (1975). *Ethnicity: Theory and Experience*. Cambridge: Harvard University Press, 5.

Moynihan, D.P., Glazer, N. (1975). *Ethnicity: Theory and Experience*. Cambridge: Harvard University Press. [in English]

Мазуренко, В. Ішук, О. (2008). *Василь Кук Головний командир УПА*. Рівне: Видавець Олег Зень, 14-21.

Mazurenko, V. Ishchuk, O. (2008). *Vasyl Kuk Holovnyi komandyr UPA*. [Vasyl Kuk is the Chief commander of the UPA]. Rivne: Vydavets Oleh Zen. [in Ukrainian].

Journal article:

Bauerlein, M. (2004-2005). Booker T. Washington and W. E. B. Du Bois: The origins of a bitter intellectual battle. *The Journal of Blacks in Higher Education*, 46, 106-114.

Bauerlein, M. (2004-2005). Booker T. Washington and W. E. B. Du Bois: The origins of a bitter intellectual battle. *The Journal of Blacks in Higher Education*, no. 46, 106-114. [in English].

Musilová, K. (2017). Možnosti aplikace konceptu postmateriálního štěpení na substatních úrovních. *Central European Political Studies Review*, 19(1), 55-75. doi:<http://dx.doi.org/10.5817/CEPSR.2017.1.55>

Musilová, K. (2017). Možnosti aplikace konceptu postmaterialního shtepeni na substatnih urovnih. [The Possibilities and Limits of Applying the Concept of Postmaterial Cleavage on Sub-State Levels]. *Central European Political Studies Review*, no. 19(1), 55-75. doi: <http://dx.doi.org/10.5817/CEPSR.2017.1.55> [in Czech].

Nye, J.S., Owens, W.A. (1996). America's Information Edge. *Foreign Affairs*, March/April, 49-67.

Nye, J.S., Owens, W.A. (1996). America's Information Edge. *Foreign Affairs*, March/April, 49-67. [in English].

Botan, M., Corbu, N., Sandu, D. (2016). The complicated relation between news frames and political trust: a case study of Romania. *Středoevropské politické studie*, 18(2-3), 122-140. doi: <http://dx.doi.org/10.5817/CEPSR.2016.23.122>

Botan, M., Corbu, N., Sandu, D. (2016). The complicated relation between news frames and political trust: a case study of Romania. *Stredoevropske politichke studie*. [The Middle East European Political Studies], no. 18(2-3), 122-140. doi:<http://dx.doi.org/10.5817/CEPSR.2016.23.122> [in English].

Conference paper:

Башлик, Д.О. (2015). Історичні передумови для сучасного економічного суперництва Японії та Китаю. *Політологія, філософія, соціологія: контури міждисциплінарного перетину: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 15-16 жовтня 2015 р.)*, 89-91.

Bashlik, D.O. (2015). Istorichni peredumovi dlya suchasnoho ekonomichnogo supernictva Yaponiy ta Kitayu. [Historical prerequisites for the current economic rivalry of Japan and China]. *Politologiya, filosofiya, sociologiya: konturi mizhdisciplinarnogo peretinu: materialy III Mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferencii (m. Odesa, 15-16 zhovtnya 2015 r.)*. [Political science, philosophy, sociology: contours of the interdisciplinary section: materials of the 3rd International Scientific and Practical Conference (Odesa, October 15-16, 2015)], 89-91. [in Ukrainian].

Давиденко, М.Л., Сірик, О.М. (2013) Сучасні проблемні питання тлумачення статті 152 Кримінального кодексу України. *Правове життя сучасної України: матеріали Міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу (м. Одеса, 16-17 травня 2013 р.)*, 2, 284-285.

Davidenko, M.L., Sirik, O.M. (2013) Suchasni problemni pitannya tлумachennya statti 152 Kriminalnogo kodeksu Ukraini. [Current issues of interpretation of Article 152 of the Criminal Code of Ukraine]. *Pravove zhittya suchasnoi Ukraini: materialy Mizhnarodnoi naukovoї konferencii profesorsko-vikladackogo ta aspirantskogo skladu (m. Odesa, 16-17 travnya 2013 r.)* [The Legal Life of Modern Ukraine: Materials of the International Scientific Conference of the Teaching and Postgraduate Students (Odessa, May 16-17, 2013)], 2, 284-285. [in Ukrainian].

Web-link:

Burghardt, W.E.B. Strivings in the Negro People. *World edition – The Atlantic*. <<https://goo.gl/EntdDB>> (2016, August, 20).

Burghardt, W.E.B. Strivings in the Negro People. *World edition – The Atlantic*. <<https://goo.gl/EntdDB>> [in English]. (2016, August, 20).

Тихонов, А. К. Политика Российской империи по отношению к католикам, мусульманам, иудеям в последней четверти XVIII – начале XX в. *disserCat - электронная библиотека диссертаций*.

<www.dissercat.com/content/politika-rossiiskoi-imperii-po-otnosheniyu-k-katolikam-musulmanam-iudeyam-v-poslednei-chetve> (2017, февраль, 01).

Tihonov, A.K. (2008). Politika Rossijskoj imperii po otnosheniju k katolikam, musul'manam, iudejam v poslednej chetverti XVIII – nachale XX v. [Politics of the Russian Empire in relationships for Catholics, Muslims, yudeyam in posledney fourth XVIII - early twentieth century]. *dissercat - ehlektronnaya biblioteka dissertacij*. [dissercat - electronic library of dissertations]. <www.dissercat.com/content/politika-rossiiskoi-imperii-po-otnosheniyu-k-katolikam-musulmanam-iudeyam-v-poslednei-chetve> (2017, February, 01). [in Russian].

Hadiz, V.R., Chryssogelos A. Populism in world politics: A comparative cross-regional perspective. *International Political Science Review: SAGE Journals*. <<http://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0192512117693908>> (2017, September, 18).

Hadiz, V.R., Chryssogelos A. Populism in world politics: A comparative cross-regional perspective. *International Political Science Review: SAGE Journals*. <<http://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0192512117693908>> [in English]. (2017, September, 18).

How Martin Luther King's 'I Have A Dream' Speech Changed The World. *The World Post*. <<http://goo.gl/8qpRnr>> (2016, December, 10).

How Martin Luther King's 'I Have A Dream' Speech Changed The World. *The World Post*. <<http://goo.gl/8qpRnr>> [in English]. (2016, December, 10).

Archival sources and manuscripts

Державний архів Хмельницької області, ф.120, оп.1, спр.91, 25 арк.

Derzhavnyi arkhiv Khmelnytskyi oblasti [State Archives of Khmelnytsky Region], f. 120, op. 1, spr. 91. [in Ukrainian].

Інститут рукопису ЦНБ ім. В.І. Вернадського, Ф. 9, Оп. 1, Спр. 1527–1578, арк. 14.

Institut rukopysu TsNB im. V.I. Vernadskoho [Institute of Manuscript V.I. Vernadsky Central Scientific Library], F. 9, Op. 1, Spr. 1527–1578. [In Church Slavonic]

Центральний державний історичний архів України в м. Києві, ф. 442, оп. 445, спр.15, арк. 46.

Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy v m. Kyievi [Central State Historical Archive of Ukraine in Kyiv], f. 533, op. 1-a, spr. 15 [in Ukrainian].